कर्नाटक सरकार

डी.एस.ई.आर.टी .बेंगळूरु

जिल्हा शिक्षण आणि प्रशिक्षण संस्था,- बेळगावी

अध्ययन पुनर्प्राप्ती (कलिका चेतरिके)

2022-23

9

प्रथम भाषा (मराठी)

शिक्षक हस्तपुस्तिका

समग्र शिक्षण कर्नाटक,बेंगळूरू.

आणि

राज्य शिक्षण संशोधन आणि प्रशिक्षण विभाग,बेंगळूरू.

ಸಂದೇಶ

ಆತ್ಮೀಯರೇ,

ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯನ್ನು 2020ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ 2020 ರ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ವಿನ್ಯಾಸ, ಕಲಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾವೀನ್ಯತೆ, ತರಗತಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮರುವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ಸಮೃದ್ಧ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲು ಹಲವು ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ನಿಪುಣ್ ಭಾರತ್ ಮಿಷನ್, ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾ ಜ್ಞಾನ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಖಾತ್ರಿಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಗೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೋವಿಡ್–19 ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗದಿಂದಾಗಿ ಮಕ್ಕಳು ಔಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಗಳಾಗಿ, ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಔಪಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಲಿಕೆಯ ನಿರಂತರತೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಸಹ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮಟ್ಟದ ಕಲಿಕೆ ಆಗದಿರುವುದನ್ನು ಹಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಈ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಬೇಕಿದೆ. ಸದರಿ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ **'ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ'** ಎಂಬ ವಿನೂತನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 2022–23ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮಗುವಿನ ಮುಗ್ಧ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಹಾಲಿ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಆಶಯ ನನ್ನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಕೈಪಿಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯನ್ವಯ ಈ ವಿನೂತನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅದರ ಅಂತಸ್ಸತ್ವದಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ, ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕೆಯ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲಾಖೆಯ ಸರ್ವರೂ, ಪೋಷಕವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭಾಗೀದಾರರೆಲ್ಲರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸುತ್ತೀರೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶುಭವಾಗಲಿ.............

ಶ್ರೀ ಬಿ.ಸಿ.ನಾಗೇಶ್
ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ
ಹಾಗೂ ಸಕಾಲ ಸಚಿವರು

ಮುನ್ನುಡಿ

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ –2020ರ ಆಶಯದಂತೆ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ. ಆದರೆ ಕೋವಿಡ್–19 ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗಿ ಕಲಿಕಾ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಳೆದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂತರವನ್ನು ನೀಗಿಸಲು 2022–23ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ ಎಂಬ ವಿನೂತನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ, ಸಂಖ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಮಗು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ ಗಳಿಸಲೇಬೇಕಿದ್ದ ಕಲಿಕಾ ಫಲಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇ ಬೇಕಾದ **"ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಕಲಿಕಾ ಫಲ"** ಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಚಟುವಟಿಕೆ ರೂಪಿಸಿ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ **'ನಿಪುಣ್ ಭಾರತ್', 'ವಿದ್ಯಾಪ್ರವೇಶ್'ನಂತಹ ಉಪಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.** ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಶಿಶುಕೇಂದ್ರಿತ, ಕಲಿಕಾ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಕ ಸ್ನೇಹಿಯಾಗಿವೆ. ಚಟುವಟಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವ 'ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿ'ಯನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾವೆಲ್ಲರೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತೀರೆಂಬ ಆಶಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ತಮಗೂ ಮತ್ತು ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಮ್ ಜೀ ಫೌಂಡೇಶನ್ ಸಂಸ್ಥೆಗೂ ಇಲಾಖೆಯ ಪರವಾಗಿ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು.

ಡಾ. ಎಸ್. ಸೆಲ್ವಕುಮಾರ್, ಭಾ.ಆ.ಸೇ.
ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ
ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ

ಆಶಯ ನುಡಿ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀ ನಿತ್ಯವೂ ಕಲಿಕಾ ನಿರಂತರತೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದರೆ ಕೋವಿಡ್–19 ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕದಿಂದಾಗಿ ಜಾಗತಿಕವಾಗಿ ಕಲಿಕಾ ನಿರಂತರತೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಯ ಉಂಟಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು ವೇದ್ಯ. ಇದನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೋವಿಡ್–19 ನಿಂದಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳು ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ವಿದ್ಯಾಗಮ, ಸಂವೇದ, ವಿಶೇಷ ಸೇತುಬಂಧ ಮುಂತಾದ ಪರ್ಯಾಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರೂ ಮುಖಾಮುಖಿ ತರಗತಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಮಾಂತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ **ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ** ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಶಿಶು ಕೇಂದ್ರಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ವಿನೂತನ ಪ್ರಯತ್ನ. ಸರಿಸುಮಾರು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆಯದೇ, ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ರೂಪಿಸಿದ ಉಪಕ್ರಮ. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷದವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವನ್ನು ತಾವೆಲ್ಲರೂ ತುಂಬಿಕೊಡುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗೀದಾರರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಡಾ. ವಿಶಾಲ್ ಆರ್, ಭಾ.ಆ.ಸೇ.
ಆಯುಕ್ತರು,
ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ

ಆರಂಭಿಕ ನುಡಿ

ಆತ್ಮೀಯರೇ,

ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೋವಿಡ್-19ರ ಕಾರಣದಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕ ತರಗತಿಗಳು ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ನಡೆಯದೇ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗಿರುವುದು ಶೋಚನೀಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಏರುಪೇರುಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಕಲಿಕಾ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು 2022-23ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ **ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು** ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಪ್ರಥಮ ಆದ್ಯತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಲಿಕೆಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ತರಗತಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಲಿಕಾ ಫಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನದ ಕಲಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಿ ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾವು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬುನಾದಿ ಕಲಿಕಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನುಕೂಲಿಸುವಿರಿ ಹಾಗೂ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಪೂರೈಸುವಿರಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಶಾಲಾಧಾರಿತವಾಗಿ ಮೌಲ್ಯಾಂಕನ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿಗದಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಗಳಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ನಂಬಿರುತ್ತೇನೆ. ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಪಲ್ಲವಿ ಆಕುರಾತಿ, ಭಾ.ಆ.ಸೇ.
ರಾಜ್ಯ ಯೋಜನಾ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಸಮಗ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕರ್ನಾಟಕ

ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ ನುಡಿ

ಆತ್ಮೀಯರೇ,

ಹೊಸ ಶತಮಾನದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ-2020ರ ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಿದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೋವಿಡ್ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಗಮ, ಸಂವೇದದಂತಹ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉಪಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ನಡುವೆಯೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ವಾಸ್ತವದ ಸಂಗತಿ. ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟ, ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ ಪೂರೈಸುವ ಯೋಜನೆಯೇ **'ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ'** ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಈ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷಗಳ ಆಯ್ದ ಕಲಿಕಾಫಲಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾದ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಕಲಿಕಾಫಲಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಕಲಿಕಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ 'ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿ' ಮತ್ತು ಶಿಶುಕೇಂದ್ರಿತ ಕಲಿಕಾ ಪೂರಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ 'ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆ'ಗಳ ಪುಸ್ತಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಲಿಯಲೇ ಬೇಕಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕಾಫಲಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗೀದಾರರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಈ ಮೂಲಕ ವಿನಂತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಇಲಾಖಾ ಮಿತ್ರರು ಮತ್ತು ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಮ್‌ಜೀ ಫೌಂಡೇಶನ್ ಇವರಿಗೆ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ.

ಶುಭವಾಗಲಿ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಮಂಗಲ ವಿ.
ನಿರ್ದೇಶಕರು, ರಾಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಇಲಾಖೆ

मार्गदर्शक **श्री.एम.एम.सिंधूर** **प्राचार्य आणि उपनिर्देश)अभिवृद्धी(** **जिल्हा शिक्षण आणि प्रशिक्षण संस्था, बेळगावी.**
संयोजक **श्री प्रकाश.आर.पाटील-अधिव्याख्याता** **जिल्हा शिक्षणआणि प्रशिक्षण संस्था,बेळगावी.**

संपन्मुलसमूह

श्री- युवराज पाटील **स.शि.S.L.V.K.H.S.अगसगेबेळगावी ग्रामीण.**	**श्री.पी. एल. पाटील. स.शि.J.C.P.U.सांबरा** **बेळगावी ग्रामीण.**
श्रीमती-एन.एस.साळुंके **स.शि.S.V.H.S.उचगाव,** **बेळगावी ग्रामीण.**	**श्री-एल.व्ही.तुडयेकरस.शि.** **.N.H.S बेक्कीनकेरे,** **बेळगावी ग्रामीण.**
श्री-एल.वी.शिंदे **स.शि H.H.S .हिंडलगा** **बेळगावी ग्रामीण.**	**श्री -ए.आर.पाटील** **स .शि.R.H.S.तुरमुरी** **बेळगावी ग्रामीण.**

परिशीलक

श्री महेश ना उत्तुरकर स शि ,सरकारी सरस्वती माध्यमिक शाळा शहापूर बेळगावी	श्रीबालाजी ई जाधव स शि .सरकारी मराठी माध्यमिक शाळा आमटे .ता.खानापूर

भागीदार
अजीम प्रेमजी फौंडेशनबेंगळूरू

अध्ययन पुनर्प्राप्ती कार्यक्रम - पार्श्वभूमी

विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक जीवनात प्रत्येक वर्ष अमूल्य आहे. शालेय शिक्षणात त्यांचा शैक्षणिक अनुभव ज्ञानासाठी , व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी महत्त्वाचा आहे. एखादे शैक्षणिक वर्ष कोणत्यातरी कारणामुळे खंडित झाले किंवा व्यवस्थितपणे चालले नाही तर काय होईल? त्याचे परिणाम पुढील प्रक्रियेसाठी कसे बाधा आणतात? हे कोविड संकटाने दाखवून दिले आहे. एका अभ्यासानुसार कोविंड कारणामुळे जगातील 190 देशांमधील शाळा प्रभावित झाल्या किंवा चालल्या नाहीत. या पिढीच्या बौद्धिक विकासावर होणारे परिणाम सर्वांना भोगावे लागले आहेत. असा परिणाम पुढील दिवसांमध्ये सुद्धा उदभवू शकतो असे संशोधनातून स्पष्ट झाले आहे.

आता कोविंड संकट एका स्तरावर येऊन थांबले आहे. जगातील अनेक देशानी शिक्षण क्षेत्रात उद्भवलेल्या संकटाचे निवारण करण्यासाठी विविध उपक्रम हाती घेतले आहेत. भारतामध्ये सुद्धा हे चाललेले आहे. महत्त्वकांक्षी 'राष्ट्रीय शिक्षण धोरण2020' ची आमलजावणी आणि त्याचा भाग असलेली 'निपूण भारत मिशन'चे 2026 पर्यंत इयत्ता तिसरी पर्यंतच्या सर्व मुलांना पायाभूत साक्षरता आणि गणितीय अंकज्ञान देण्याचे ध्येय आमच्या समोर आहे.

कर्नाटकामध्ये लॉकडाउनच्या कारणामुळे शाळा बंद असताना विद्यागम, संवेद, विशेष सेतुबंध इत्यादी पर्यायी कार्यक्रमातून विद्यार्थ्यांच्या संपर्कात राहून शिकवण्याची प्रक्रिया चालू ठेवण्यात आली. नोव्हेंबर 2021 मध्ये शाळांचा पुनः आरंभ झाल्यावर पर्यायी शैक्षणिक योजनेद्वारे शिक्षण निरंतर चालू ठेवण्याचा प्रयत्न केला गेला. अशा अनेक प्रयत्नापैकी या वर्षीचा आणखी एक उपक्रम म्हणजे 'अध्ययन पुनर्प्राप्ती ' (कलिका चेतरिके) 2023. सुमारे दोन वर्षाची शैक्षणिक प्रक्रिया पूर्णपणे न चालल्यामुळे मुलांचे झालेले शैक्षणिक नुकसान भरून काढण्याच्या पार्श्वभूमीवर नियमितपणे व व्यवस्थितपणे हा कार्यक्रम पुढील वर्षासाठी राज्यभर लागू करण्यात आला आहे.

कार्यक्रमाचे ध्येय -

2022 -23 चे शैक्षणिक वर्ष 'अध्ययन पुनर्प्राप्ती' वर्ष म्हणून घोषित केल्यामुळे राज्यभर निर्धारित एक रूप शैक्षणिक प्रक्रिया जारी करण्यात आली आहे.

सर्व विद्यार्थ्यांच्या भावनात्मक गरजांच्या पाठबाळासाठी लक्ष वेध शिक्षण प्रक्रियेचे आकलन करून घेणे.

सप्टेंबर 2022 पर्यंत प्रत्येक विद्यार्थ्यात पायाभूत साक्षरता आणि पूर्व इयत्तांच्या आवश्यक अध्ययन निष्पती साठी उपक्रम राबविणे.

मार्च 2023 पर्यंत प्रत्येक वर्गातील विद्यार्थ्याने सध्याच्या वर्गातील आवश्यक निष्पत्ती साध्य करण्यासाठी उपक्रम राबविणे.

एकूणच 202- 23 शैक्षणिक वर्षाच्या प्रारंभा वेळी प्रत्येक विद्यार्थी आपल्या इयत्तेचा अध्ययन स्तर कोणत्याही आडी अडचणी विना साध्य करण्यासाठी सज्ज करणे.

अध्ययन पुनर्प्राप्ती कार्यक्रमाचा पुनर्विचार -

दोन वर्षांच्या खंडित अध्यापना नंतर वर्गात प्रवेश घेतलेल्या मुलाचा संबंध येईल. शिकविण्यास पाठ प्रारंभ केल्यास मुलाला काय शिकविले तर साध्य होईल ? हा तुमच्या विचाराधीन विषय होईल . हे अध्ययन अंतर पार करण्यासाठी अनेक वर्षे लागू शकतात, असे सर्वेक्षण सांगते. तरीपण उपलब्ध वेळेचा उपयोग करून मुलांचे अध्ययन अंतर कमी करण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत. ही अध्ययन पुनर्प्राप्ती कार्यक्रम प्रक्रियेचा पुनर्विचार हे कार्य पाठ्यपुस्तकातील कोणताही पाठ कमी न करता मुलांच्या पुढील अध्ययनास अनुकूल होईल अशी अध्ययन निष्पत्ती ध्यानात ठेवून, वर्गवार कृतींची रचना करण्यात आली आहे. अशा तऱ्हेने मुलांच्या सामाजिक, भावनिक अंशाचा विचार करून कृतीआधारित पाठ्यक्रमाची रचना करण्यात आली आहे.

अध्ययन पुनर्प्राप्ती कार्यक्रमामध्ये FLN

भाषा अध्ययनामध्ये प्रामुख्याने भाषेमधील अर्थपूर्ण वाचन, लेखन आणि गणित अध्ययनामध्ये संख्याज्ञान बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार या मूलभूत क्रियांचा सामावेश होतो . ही मूलभूत सामर्थ्ये पुढील अध्ययनाचा आधार असतात. आताच्या परिस्थितीचा विचार केल्यास (1-9) बहुतेक सर्व इयत्तेच्या मुलांमध्ये हे अध्ययन अंतर दिसून आले आहे. राष्ट्रीय शिक्षण नीती 2020 कोविड संक्रमणाच्या अगोदर FLN प्रामुख्याने उचलून धरण्यात आली आहे. तरीपण अनेक सर्वेक्षणांमधून भारतामध्ये पाच कोटी पेक्षा जास्त मुलांना चौथीपर्यंत पोहोचले तरी अर्थपूर्ण वाचन तसेच गणितामधील सरळ उदाहरणे सोडविण्यात अडचणी येतात तसेच कोविड काळात ही परिस्थिती आणखीणच बिघडली. राष्ट्रीय शिक्षण नीती 2020 मधील FLN ला समर्थपणे हाताळण्यासाठी निपून भारत हा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे. अजून हा कार्यक्रम अंमलबजावणी स्तरावर आहे. निपून भारतने ठरविलेल्या अध्ययन निष्पत्ती बघून त्यामध्ये या 'अध्ययन पुनर्प्राप्ती'(कलिका चेतरिके) कार्यक्रमाला आवश्यक अध्ययन निष्पत्तीना जोडून सामुग्रीची रचना करण्यात आली आहे.1ते 9 इयत्तेपर्यंत या FLN सामुग्री आवश्यक असल्याकारणाने पहिल्यांदा पहिली ते तिसरी पर्यंत FLN मूळ आधार झाल्यामुळे त्यासाठी प्रथम सामग्री तयार करून त्या सामग्रीचा इयात्तावार विद्यार्थ्यासाठी उपयोग करण्याच्या संदर्भात माहिती देण्यात आली आहे.

इयत्तावार निर्दिष्टित अंशाचे अध्यापन

प्रत्येक विषयामध्ये इयत्तावार निर्दिष्टित केलेल्या अध्ययन निष्पत्ती आहेत. सामान्य स्थितीत शिक्षक अध्ययन निष्पत्ती इयत्ता वार लक्षात घेऊन अध्यापन प्रक्रियांची रचना करून जात असत . तरी आता मुलांमध्ये अध्ययन अंतर आहे. यासाठी संबंधित इयत्ताना निर्दिष्टत अध्ययन निष्पत्तीची पुनर्बांधणी करून देण्यात आली आहे. यामुळे कमी कालावधीत आवश्यक अध्ययन निष्पत्ती FLN बरोबर साध्य करण्यासाठी मदत होते.

स्मप्न्मुल : परिचय आणि वापर

Covid-19 चा दुष्परिणाम म्हणून एक शैक्षणिक वर्षामध्ये योग्य रीतीने औपचारिक शिक्षण न देता विद्यार्थ्यांना बढती देण्यात आली, या कालखंडात जे विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक नुकसान झाले . ते पुढील वर्षांमध्ये भरून काढणे अतिशय कष्टप्रद झाले आहे, शिवाय आतापर्यंत मिळविलेल्या शैक्षणिक सामर्थ्याचे विस्मरण झाल्याने सर्व इयत्तांचे व सर्व विषयांची पायाभूत सामर्थ्ये पूर्णपणे विद्यार्थ्यांच्या विस्मरणात गेली आहेत हे सत्य आहे. म्हणून हे शैक्षणिक नुकसान भरून काढण्यासाठी दोन प्रकारे संपन्मूल (रिसोर्स) तयार करण्यात आली आहेत.

सूलभक/शिक्षक हस्तपुस्तिका (RESORCE PERSONAL DAIRY) ही चौथी ते नववी इयत्ता साठी सर्व विषयातील अंतर्भूत असलेल्या अध्ययन निष्पत्ती साठी मार्गदर्शन करते. अध्ययन निष्पतिंची निवड करताना मागील दोन इयत्तांची अध्ययन निष्पत्ती तसेच पुस्तक येथील आवश्यक निष्पन्न यांची निवड करण्यात आली आहे निवडलेली अध्ययन निष्पत्ती साध्य करण्यासाठी योग्य अध्ययन कृतींची निवड करण्यात आली आहे तसेच त्या कृती अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया मध्ये कशा प्रकारे सम्मिलीत केली पाहिजे याचे मार्गदर्शन सुलभक हस्तपुस्तिका (RESORCE PERSONAL DAIRY) मध्ये मार्गदर्शित केली आहे.

शिक्षक हस्त पुस्तिकेत पायाभूत समर्थे वाढवण्यासाठी आवश्यक अशा अध्ययन क्रिया व कृतीचा अंतर्भाव करण्यात आला असून पाठ्य व पाठ्यतर ही सामाविष्ठ करण्यात आल्या आहेत. तसेच काही आदर्श कृतींची रचना करून देण्यात आल्या आहेत.

हस्तपुस्तिकेत मार्गदर्शन केल्याप्रमाणे अध्ययन प्रक्रियेमध्ये विध्यार्थ्यांना मार्गदर्शक अशी कृती पत्रके ही जोडण्यात आली आहेत.

शिक्षक हस्त पुस्तिकेतील मुख्य अंश.

1. अध्ययन निष्पत्तीचे नाव - निवड करण्यात आलेल्या इयत्ता व विषयांच्या अध्ययन निष्पत्तीचे नाव ठळकपणे नमूद करण्यात आले आहे.

2. अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती व महत्त्व.- निवडलेल्या अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती कशा प्रकारची आहे. विद्यार्थ्याने कोणते शैक्षणिक फलितांश साध्य केले पाहिजे याची संपूर्ण कल्पना सुलभकाला असली पाहिजे. सदर अध्ययन निष्पत्ती मागील इयत्ते पासून प्रस्तुत इयत्तेशी संबंधित आहे. याचे विवरण यामध्ये देण्यात आले आहे.

3. अध्ययन निष्पत्ती च्या साध्यते साठी कृती- अध्ययन निष्पत्ती विद्यार्थ्यांमध्ये रूजविण्यासाठी सुलभक आपली शक्ती, ज्ञान व अनुभवचा कसा उपयोग करू शकतात याचे विवरण यामध्ये देण्यात आले आहे.

- प्रत्येक अध्ययन निष्पत्तीसाठी 4 ते 5 आदर्श कृती देण्यात आलेल्या आहेत. प्रत्येक कृती मधून काय साध्य होऊ शकते, त्याप्रमाणे कृतींची निवड करण्यात आली आहे.

• उद्देश : प्रत्येक कृतीचा उद्देश सांगून त्या कृती कशा घ्यावात, यासाठी शिक्षकांना/सुलभकाना स्पष्टपणे मार्गदर्शन करण्यात आले आहे.

• कृती विवरण अध्ययन निष्पत्ती च्या पूर्तीसाठी अध्ययन-अध्यापना बाबत कृतीचे विवरण करून वर्ग प्रक्रियेत या कृती घेण्यासाठी तसेच इतर कृतींचे नियोजन करण्यासाठी व कला एकात्मिक कृती बाबत मार्गदर्शन करण्यात आले आहे.

• निष्पत्ती ग्रहण करण्यासाठी आवश्यक चित्रे तसेच पाठ्य पुस्तका व्यतिरिक्त इतर साहित्याच्या वापरासाठी मार्गदर्शन करण्यात आले आहे. विद्यार्थ्यांमध्ये चिंतन, मनंन प्रक्रिया वाढवण्यासाठी व सकारात्मक सहभागासाठी संशोधनात्मक प्रश्न देण्यात आले आहेत.

• स्तर (पायऱ्या): विद्यार्थ्यांनी सर्व कृती केल्यानंतर ते सामर्थ्य अथवा ती निष्पत्ती मिळवली आहे की नाही ते पाहण्यासाठी शिक्षकांना/सुलभकाने निरीक्षण करण्याच्या पायऱ्या देण्यात आल्या आहेत, प्रत्येक अध्ययन निष्पत्ती मूल्यमापनाची प्रक्रिया येथे सुचविली आहे.

अध्ययन निष्पतीच्या निश्चितीबाबत

अध्ययन पूर्नप्राप्ती /कलिका चेतरीके कार्यक्रमाचा मुख्य हेतू म्हणजे प्रत्येक विद्यार्थ्याने प्रत्येक विषयातील मागिल तिन वर्षामध्ये भौतिक वर्गप्रक्रियेच्या आभावाने अपेक्षती फल किंवा सामर्थ प्राप्ती झाली नसल्याने ती प्राप्ती करणे हाच अध्ययन पूर्नप्राप्ती / कालिका चेतरीके कार्यक्रमाचा मुख्य हेतू होय. या अंतर्गत विद्यार्थ्यामध्ये सामर्थ विस्मरण किंवा दुर्लक्षित झालेल्या सामर्थ्याची प्राप्ती होने क्रमप्राप्त आहे. या साठी शैक्षणिक प्रक्रिया व अध्ययन प्रक्रिया यामध्ये बदल घडविणे गरजेचे आहे. या बदलाची कार्य प्रणाली म्हणजे अध्ययन पूर्नप्राप्ती / कालिका चेतरीके 2022-23 मधून शैक्षणिक प्रक्रियेतून कार्यान्वित करत आहोत. मुख्यतः अध्ययन फल म्हणजेच अध्ययन निष्पत्ती होय.अध्ययन निष्पत्ती निश्चिती करणामुळे ‘अध्ययन निष्पतीचे समायोजन' असे ही या कार्यक्रमाला संबोधीत करू शकतो. सदर शैक्षणिक वर्षात मागील दोन इयत्तेच्या सर्व आवश्य निष्पतींचे व प्रस्तुत इयत्तेच्या सर्व निष्पतींनां आद्यता देऊन उपयोगीकृत केली आहे.

• अध्ययन निष्पत्ती निश्चिती स्वरूपाबाबत स्पष्ट चित्रण

इयत्ता

पूर्व इयत्ता (उदा. 5 वी) इयत्ता पूर्व इयत्ता (6 वी)प्रस्तुत इयत्ता (7 वी)शैक्षणिक वर्ष 2020-21 2021-22 2022-23

अध्ययन निष्पत्ती येथे मागील इयत्तेतील अध्ययन निष्पत्ती यादीतील आद्य क्रम व व्याप्ती याचा विचार करून अध्ययन निष्पत्ती निवडली आहे. येथे मागील इयत्तेतील एकूण निष्पत्ती यादी आधारित

आद्य क्रम,व्याप्ती व साम्यतेच्या निकषावर निष्पत्ती निवडलेली आहे. येथे प्रस्तुत वर्षातील सर्व अध्ययन निष्पत्ती त्यांची व्याप्ती व साम्य- तेच्या निकषावर निवड केली आहे.

शिक्षकांना/सुलभकांना सूचना

1. अध्ययन निष्पत्ती निश्चितीबाबत ची रूपरेषा शिक्षकांनी समजून घ्यावी

2. अध्ययन निष्पत्ती ची यादी, वेळापत्रक, पाठ संबंध व मूल्यमापन संबंधित जाणून घ्यावे.

3. अध्ययन निष्पत्ती व पाठ संबंध जाणून आपण वेळापत्रकाचा व अंदाजपत्रकाचा ताळमेळ जमवावा यासाठी निश्चित अध्ययन सहज व परिणाम कारक करणे होईल.

4. शिक्षक हस्तपुस्तिका आणि विद्यार्थी कृतिपुस्तिका याचा सहसंबंध ओळखून त्याच्या उपाययोजनेचे गमक वाचनाद्वारे जाणावे.

5. शिक्षकाने विद्यार्थी हस्त कृती पुस्तिका वापराबाबत दक्ष व सतत विद्यार्थी प्रेरित असावे.

6. निष्पत्ती आधारित कृती व कृती आधारित विद्यार्थी कार्य वेळोवेळी वेळेत पूर्ण करण्याचा कल असावा.

7. विद्यार्थी कृती हस्तपुस्तिका मधील मूल्यमापन कृती पत्रकाचा वापर आपण वेळोवेळी आकारिक (F.A.) मूल्यमापन नाच्या आधीन ग्राह्य धरू शकतो व विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन करू शकतो.

8. विद्यार्थी कृती हस्त पुस्तिकेत मूल्यमापन कृती पत्रकात दिलेले विद्यार्थी स्वयंमूल्यमापन यातून विद्यार्थी दर्जा मापन करता येते.

9. अध्ययन निष्पत्ती प्राप्ती मूल्यमापन करिता विद्यार्थी कृती हस्तपुस्तिकेत मूल्यमापन पत्रकेत विद्यार्थी अध्ययन स्तर शिक्षकांनी नोंद करून अध्ययन निष्पत्तची प्राप्ती ठरवावी.

10. विद्यार्थी कृती पुस्तकातील मूल्यमापन पत्रकात "शिक्षक मूल्यमापन" किंवा "प्रोत्साहन शेरा" दिला आहे याद्वारे निष्पती शेवटी विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन शब्दांद्वारे प्रेरित कराव, जेणेकरून पुढील निष्पत्ती प्राप्ति बद्दल आवड व जिज्ञासा निर्माण होईल.

इयत्ता नववीसाठी येणाऱ्या अध्ययन निष्पत्ती यादी

1. वाक्प्रचार,म्हणीयांचा वापर बोली भाषेत व प्रमाणभाषेत करून विविध सण साजरे करतात.
2. कविता, कथा, नाटक, निबंध, प्रसंग, विचारगोष्टी, अभंग, लोकगीत, श्लोक, आत्मकथा, चरित्र, प्रवास वर्णन वाचून ऐकून अर्थ जाणतात.
3. अपरिचित ताऱ्याचे ,प्रसंगाचे, घटनेचे वाचन करून चिंतन मनन करून भावना व्यक्त करतात.
4. कथा, कविता आणि इतर साहित्याचे आकलन करून घेऊन लेखी अथवा तोंडी स्वरूपात आपले मत प्रकट करतात.
5. योग्य उच्चाराना अनुरूप निबंध, पत्रे, संवाद लिहितात.
6. व्याकरणाच्या क्रियात्मक संदर्भित नियमांची रचना आणि तत्त्वे याचा अर्थ जाणून घेतात.उदा.संधी,समास,अलंकार,वृत्ते, विभक्ती,विराम चिन्हे इत्यादी.
7. वाचलेले ऐकलेले तसेच पाहिलेले प्रसंग त्यातून आलेले अनुभव तसेच मत लेखी स्वरूपात मांडतात.
8. स्वयंअध्ययनासाठी शब्दकोश आणि इतर संदर्भ साहित्यांचा वापर करतात व तत्सम, तद्भव, देशी, परभाषीय शब्दांचे विश्लेषण करतात .
9. शब्दातील साम्यता आणि ध्वनी फरक, शब्दसंग्रह वाढवून स्पष्ट उच्चारासह अर्थ वाचण्याचे सामर्थ्य वाढवतात व स्वतःची वाक्ये तयार करण्याचे कौशल्य प्राप्त करून घेतात .
10. संवेदशील घटकासंबंधीचे तार्किक मत लेखी स्वरूपात मानतात तसेच भित्तीपत्रके,वर्तमानपत्रे,मासिक,कात्रणे संग्रहित करून त्यावर विश्लेषण करून संपादन करतात.
11. आपण पाहिलेली प्रसंगचित्रे, चित्रे, चित्रफिती, तक्ते, झलक चित्रे याद्वारे अध्ययन अनुभव आपल्या सृजनात्म कदृष्टिकोनातून तोंडी अथवा लेखी स्वरूपात व्यक्त करतात .
12. विविध प्रकारचे साहित्य वाचून गटात चर्चा करतात .

माहेवार अध्ययन निष्पत्ती वेळापत्रक 2022 -23

महिना	**अध्ययन निष्पत्ती**	**FA /SA**
मे /जून	वाक्प्रचार, म्हणी यांचा वापर बोलीभाषेत व प्रमाण भाषेत करून विविध सण साजरे करतात.	FA 1 (जुलै तिसरा आठवडा)
जुलै	कविता, कथा, नाटक, निबंध, प्रसंग, विचारगोष्टी, अभंग, लोकगीत, श्लोक, आत्मकथा, चरित्र, प्रवासवर्णन वाचून ऐकून अर्थ जाणतात.	
	अपरिचित उताऱ्याचे प्रसंगाचे घटनेचे वाचन करून चिंतन मनन करून भावना व्यक्त करतात.	
ऑगस्ट	कथा, कविता आणि इतर साहित्याचे आकलन करून घेऊन लेखी अथवा तोंडी स्वरूपात आपले मत प्रकट करतात.	FA 2 (सप्टेंबर दुसरा आठवडा) SA 1 (सप्टेंबर शेवटचा आठवडा)
	योग्यउच्चाराना अनुरूप निबंध, पत्रे, संवाद लिहितात.	
सप्टेंबर	व्याकरणाच्या क्रियात्मक संदर्भित नियमांची रचना आणि तत्त्वे याचा अर्थ जाणून घेतात. उदा. संधी, समास, अलंकार, वृत्ते, विभक्ती, विरामचिन्हे इत्यादी.	
ऑक्टोबर / नोव्हेंबर	वाचलेले ऐकलेले तसेच पाहिलेले प्रसंग त्यातून आलेले अनुभव तसेच मत लेखी स्वरूपात मांडतात.	FA 3 (डिसेंबर तिसरा आठवडा)
नोव्हेंबर	स्वयंअध्ययनासाठी शब्दकोश आणि इतर संदर्भ साहित्यांचा वापर करतात व तत्सम, तद्भव, देशी, परभाषीय शब्दांचे विश्लेषण करतात .	
डिसेंबर	शब्दातील साम्यता आणि ध्वनी फरक, शब्दसंग्रह वाढवून स्पष्ट उच्चारासह अर्थ वाचण्याचे सामर्थ्य वाढवतात व स्वतःची वाक्ये तयार करण्याचे कौशल्य प्राप्त करून घेतात .	
जानेवारी	संवेदशील घटकासंबंधीचे तार्किक मत लेखी स्वरूपात मानतात .तसेच भित्तीपत्रके, वर्तमानपत्रे, मासिक, कात्रणे संग्रहित करून त्यावर विश्लेषण करून संपादन करतात.	FA 4 (फेब्रुवारी तिसरा आठवडा)
फेब्रुवारी	आपण पाहिलेली प्रसंगचित्रे, चित्रे, चित्रफिती, तक्ते, झलकचित्रे याद्वारे अध्ययन अनुभव आपल्या सृजनात्मक दृष्टिकोनातून तोंडी अथवा लेखी स्वरूपात व्यक्त करतात .	
मार्च	विविध प्रकारचे साहित्य वाचून गटात चर्चा करतात .	

(स्थानिक परिस्थितीनुसार आणि सरकारच्या आदेशानुसार सदर वेळापत्रकामध्ये बदल होऊ शकतो

अध्ययन निष्पत्तीनुसार घ्यावयाच्या कृती

अध्ययन निष्पत्ती क्रमांक :- 1

अध्ययन निष्पत्तीचेनाव :विविध उद्देशांसाठी वापरले जाणारे शब्दसमूह वाक्यप्रचार व म्हणी यांचा वापर करतात.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती व महत्व :-

- अधिकप्रभावीभाषावलेखनासाठी वाक्यप्रचार व म्हणी यांची गरज असते. यामुळे विद्यार्थ्यांची भाषा समृध्द बनते. ज्ञान वाढते. भाषा व संभाषण आकर्षक बनते. विद्यार्थ्यांचे लेखन कौशल्य विकसित होते.
- **<u>अध्ययनकृतीक्र .1.1</u>**

अध्ययन कृतीचे नांव : - उता-यातील वाक्यप्रचार शोधणे.

उद्देश : विद्यार्थ्यांचे मराठी भाषेतील वाक्यप्रचार व म्हणी यांचे ज्ञान वाढविणे त्यांचा अर्थ समजून घेणे व वापर करणे.

कृतीचे विवरण:

1) शिक्षकविद्यार्थ्यांनाएकवाक्यप्रचारयुक्तउतारादेतात.
2) तो लक्षपूर्वक वाचण्यास सांगून त्यातील वाक्यप्रचार शोधण्यास सांगतात.
3) या वाक्यप्रचारांचे लेखन करून त्यांचा अर्थ व वाक्यात उपयोग करण्यास सांगतात.
4) "नवनीतस्कालरशिपपुस्तक" (पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती परीक्षा)

शैक्षणिक साहित्य :-व्याकरण अंश- वाक्यप्रचार

संबंधित पाठ क्र :- 9 वी मराठी पुस्तकातील सर्व पाठ

संदर्भपुस्तके: -डी. एस. ई .आर .टी. अध्ययननवचेतना,सेतुबंध

विद्यार्थीकृतीपत्रक : - 1.1

- **<u>अध्ययनन कृतीक्र. :– 1.2</u>**

अध्ययन कृतीचे नांव:-आम्हीवाक्यप्रचार

उद्देश:- अर्थावरुन वाक्यप्रचार ओळखणे .

कृतीचे विवरण:- . विद्यार्थ्यांची तर्क क्षमता वाढविणे. अचूक वाक्य तयार करणे .

1) शिक्षकविद्यार्थ्यांनावाक्यप्रचारवत्यांच्याअर्थांचीयू -ट्यूबवरीलचित्रफीतऐकवितात.
2) विद्यार्थ्यांनाकांहीवाक्यप्रचांराचे अर्थ देतात.
3) कंसातल्या अर्थाचेवाक्यप्रचारदेतात.
4) योग्य अर्थासमोर त्या त्या वाक्यप्रचाराचे लेखन करण्यास प्रोत्साहन देतात.

शैक्षणिक साहित्यनवनीत स्कालरशिप पुस्तक (पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती परीक्षा)

youTube Video- https://youtu.be/3i_Of30uiWE

संबंधित पाठ क्र.: व्याकरण अंश- वाक्यप्रचार

विद्यार्थीकृतीपत्रिका:- 1.2

- **अध्ययनकृतीक्र. : - 1.3**

अध्ययन कृतीचे नाव:- आम्ही म्हणी अनुभवाच्या खाणी .

उद्देश:- विद्यार्थ्यांचे म्हणींचे ज्ञान वाढविणे .बोलीभाषेत त्यांचा वापरभाषा व लेखन समृध्द करणे

कृतीचे विवरण:

1) शिक्षक विद्यार्थ्यांना एक म्हणींचे गाणे ऐकवितात.
2) तेलक्षपूर्वकऐकूनत्यातीलम्हणींचेलेखनकरण्याससांगतात.
3) या म्हणींचा अर्थ समजून घेण्यास विद्यार्थ्यांना मदत करतात .
4) हे गाणे मुलांकडून लयबध्द म्हणून घेतात.

शैक्षणिकसाहित्य:नवनीतस्कालरशिप (पुस्तक) पूर्वमाध्यमिकशिष्यवृत्तीपरीक्षा

म्हणींचे गाणे https://youtube.com/watch?v=OJwUD_917sU&feature=share

संबंधित पाठ क्रं: व्याकरण अंश म्हणी

विद्यार्थीकृतीपत्रक :- 1.3

- **अध्ययनकृतीक्र. 1.4.**

अध्ययन कृतीचे नाव :चित्रांचे निरिक्षण

उद्देश: विद्यार्थ्यांची निरिक्षण क्षमता वाढविणे, म्हणींचे ज्ञान वाढविणे.तर्कक्षमतेचा विकास करणे . भाषा व लेखन समृध्द करणे.

कृतीचे विवरण:

1) शिक्षक विद्यार्थ्यांना काही अर्थपूर्ण चित्रांचा तक्ता दाखवितात.
2) चित्रांचेनिरिक्षण करण्यासाठी प्रवृत्त करतात.

3) चित्रास योग्य म्हण त्या त्या चित्रासमोर लिहिण्यास सांगतात.
4) म्हणींचा अर्थ स्पष्ट करुन सांगतात.

शैक्षणिक साहित्य:- चित्रांचा तक्ता तयार करावा चित्रावरून म्हणी ओळखणे .youTube Video-

https://youtube.com/watch?v=D3SIBDbkA8w&fewature=share

संबधित पाठ क्रं: व्याकरण अंश म्हणी.

विद्यार्थीकृती पुस्तक क्र क्र: 1.4

- **<u>अध्ययन कृती क्रं: .- 1.5</u>**
- **कृतीचे नांव :** आमचा वाक्यात उपयोग व लेखन

उद्देश : नवनवीन म्हणींचे अर्थ समजून घेणे .त्यांचा योग्य प्रकारे वाक्यात उपयोग करणे. संभाषण प्रभावशाली व समृध्द करणे.

कृतीचे विवरण:

1) शिक्षक विद्यार्थ्यांचे गट करतात.
2) म्हणीलिहून कांही छोट्या कागदी पट्या तयार कराव्यात .त्यांच्या घड्या करुन एकत्र करतात.
3) गटातील मुलाला एक कागद उचलण्यास सांगतात त्यावरील म्हण वाचून अर्थ सांगण्यास सांगतात.

शैक्षणिक साहित्य: म्हणी लिहिलेल्या कागदी पट्या, ‘नवनीत स्कालर शिप पुस्तक’ (पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती परीक्षा)

संबंधित पाठ क्रं: व्याकरण - म्हणी

विद्यार्थीकृतीपत्रकक्रं१ :.५

अध्ययन निष्पत्ती क्र:- २

अध्ययन निष्पत्तीचे नाव :- कविता व कथा साहित्य प्रकार अभ्यासतात.. भावकविता या साहित्य प्रकाराचा अभ्यास करतात. भावार्थ समजून घेतात .

अध्ययन निष्पत्ती व्याप्ती व महत्व : -

1) साहित्याच्या विविध प्रकारांची माहिती मिळते .भावकविता व कथा या प्रकारांचे ज्ञानवाढते.
2) भावकवितेतील भावार्थ समजून घेतात,. ध्वनिफित ऐकून त्यातील लय,उच्चार यांची जाणीव होते .
3) या अभ्यासाने भाषा व व्यक्तिमत्व विकास होतो .भावनिक विकास होतो

- **अध्ययन कृती क्र :- 2.1 अध्ययन कृतीचे नाव:-** भावकविता -'आई'

उद्देश: साहित्यातील 'भावकविता' या साहित्य प्रकाराची माहिती देणे.भावार्थ समजून घेणे.
भावनिकविकास करणे.

कृतीचे विवरण :-

1) शिक्षक विद्यार्थ्यांना एक भावकविता देतात.
2) तीलक्षपूर्वकवाचण्याससांगतात.
3) थोडक्यात भावार्थ सांगण्यास सांगतात.
4) प्रश्नांची उत्तरेलिहून घेतात.

शैक्षणिक साहित्य: इयत्ता ७ वी मराठी बालभारती पुस्तक, महाराष्ट्र(जुने २००८चे पाठ्यपुस्तक)

संबधित कविता:'प्रेमस्वरुप आई'

विद्यार्थीक्र : - 2.1

- **<u>अध्ययन कृती क्र :2.2</u>**

अध्ययन कृतीचे नाव :माझा भावार्थ

उद्देश: कविता लयबध्द म्हणणे,. भावार्थ समजून घेणे व लेखन करणे. विद्यार्थ्यांचे श्रवण,आकलन व लेखन कौशल्य विकसित करणे.

कृतीचे विवरण:

1) शिक्षक विद्यार्थ्यांना कवितेची चित्रफित ऐकवितात.
2) त्यांनाकठिणशब्दार्थसमजूनसांगतात.
3) विद्यार्थ्यांना कवितेचा भावार्थ सांगण्यास प्रोत्साहन देतात.
4) कवितेचे भावार्थ लेखन करण्यास मदत करतात.

शैक्षणिक साहित्य:- इयत्ता ७वी बालभारती, महाराष्ट्र, पुस्तक जुने २००८.

या कवितेचि चित्रफित https://youtu.be/MO4LSQoRIH0

संबधित पाठ:-‘प्रेमस्वरुप आई’ कविता

विद्यार्थी कृती पुस्तक क्र. 2.2

- **अध्ययन कृती क्र:-2.3**

अध्ययन कृतीचे नाव:आमचासंग्रह

उद्देश: इतर समांतर संदर्भ शोधण्याची सवय लावणे.लेखन कौशल्य विकसित करणे .चौफेर वाचनाची सवय लावणे .ज्ञानात वाढ करणे..

कृतीचे विवरण :-

1) शिक्षक विद्यार्थ्यांना ‘आई’ या विषयावरील कविता ऐकवितात.
2) लक्षपूर्वकऐकतात .याकडेलक्षदेतात.
3) त्यांचे लेखन करण्यास सांगतात.
4) या कवितांचा विद्यार्थ्यांना संग्रह करण्यास सांगतात.

शैक्षणिक साहित्य:- इयत्ता ८ वी, इयत्ता ९ वी व इयत्ता १० वी मराठी पाठ्यपुस्तके

या कवितांचे व्हिडीओ. https://youtu.be/SCH6_gNnA8Y

https://youtu.be/ICNqqWcszqE

संबधीत पाठ:-‘प्रेमस्वरुप आई’ कविता

विद्यार्थीकृतीपत्रकक्र:2.3

- **अध्ययन कृती क्र.२ : ४**

अध्ययन कृतीचे नाव -:कथा

उद्देश:- साहित्यातील कथा या साहित्यप्रकाराची माहिती मिळविणे. कथेचा सारांश समजून घेणे.कथेतील ग्रामीण भाषेतील नवीन शब्द समजून घेणे.

कृतीचे विवरण -:

1) प्रथम शिक्षकांनी या कथेचा व्हिडिओ स्वत : ऐकून सारांश लक्षात घ्यावा.

2) शिक्षकविद्यार्थ्यांनाक थेचाव्हिडिओ दाखवितात.
3) विद्यार्थ्यांना कथा स्वत :च्या बोलीभाषेत सांगण्यास सांगतात.
4) कथेतील घटना क्रम विद्यार्थी सुसंगतपणे क्रमाने सांगतात का याकडे लक्ष देतात.
5) पाठात येणा-या ग्रामीण भाषेतील कठीण शब्दांचे शिक्षक स्पष्टीकरण देतात.

शैक्षणिक साहित्य:- मराठी बालभारती पुस्तक महाराष्ट्र.

कथेचा यु-ट्यूब व्हिडीओ https://youtu.be/zfd-bZFhNFc

संबधित पाठ:-‘एनाक्षीमिया आणि वाघीण’

विद्यार्थीकृतीपत्रक क्रमांक2.4

- **<u>अध्ययन कृती क्रमांक -:2.5</u>**

अध्ययन कृतीचे नाव-:अभयारण्याची सफर

उद्देश :-‘नागझिरा’ अभयारण्य माहिती मिळविणे. जंगली व पाळीव प्राणी वर्गीकरण करणे पक्षी, प्राणी, निसर्ग प्रेम वाढविणे.भावनिक विकास करणे..

कृतीचे विवरण:-

1) शिक्षक विद्यार्थांना ‘नागझिरा’ अभयारण्याची चित्रफीत लक्षपूर्वक पहाण्यास सांगतात.
2) त्यात आलेल्या जंगली प्राण्यांच्या नावांची नोंद करण्यास सांगतात.
3) प्राण्यांचे वर्गीकरण करण्यास सांगतात.
4) जंगली व पाळीव प्राण्यांच्या चित्रांचा संग्रह करण्यास सांगतात.
5) याबरोबरच बाबा आमटे यांची चित्रफित दाखवून माहिती लिहण्यास सांगतात.

शैक्षणिक साहित्य :-महाराष्ट्र मराठी बालभारती पुस्तक

नागझिरा अभयारण्य यु-ट्यूब व्हिडीओhttps://youtu.be/DqYFsdU-CCc

बाबा आमटे चित्रफित :https://youtu.be/uXpt8tHPIOo

संबधित पाठ:- एनाक्षीमिया आणि वाघीण

विद्यार्थी कृती पत्रक : 2.5

अध्ययन निष्पती क्रमांक 3

अपरिचीत उताऱ्याचे प्रसंगाचे घटनेचे वाचन श्रवण, चिंतन, मनन करुन भावना व्यक्त करतात.

अध्ययन निष्पतीची व्याप्ती आणि महत्व :

१. माणसे, स्थळे व प्रसंग यांचे अवलोकन करणे.

२. भाषा, विचार सरणी, व्यक्ती व प्रसंग वैशिष्ट्ये समजून घेणे

३. पाठ्य पुस्तकातील चांगले उतारे, अभ्यासासाठी किंवा वाचनासाठी प्रवृत करणे.

४. काही विनोद, अतिशयोक्ती, उदा.. 'लाथ मारीन तेथे पाणी काढीन' अशा म्हणीचा अर्थ समजून घेणे.

५. अवास्तवविककिंवा विपर्यास पध्तीने सत्याकडे पाहणे.

६. गद्य किंवा पद्यातील उतारे तसेच साहित्यातील उद्दात विचार समजुन घेण्यासाठी गट लेखन करणे.

अध्ययन कृती ३.1

१) **अध्ययन कृतीचे नांव** : गद्य व पद्याचे आकलन

२) कृतीचा उद्देश :

१. ललित लेख, उतारा हे साहित्यात भर घालणारे आहे, यांचे वाचन करणे.

२. विद्यार्थी विविध प्रकारचे वाचन करतात.तसेच विविध लेखकांचे उतारे समजावून घेतात.

३. वाचलेल्या साहित्याबाबत स्वतःचे तर्कशुध्द लिखाण करतात.

४. वाचलेल्या उताऱ्यातून आवड निवड निर्माण करतात.

५. मराठी भाषेतील कथा, कविता ,उतारा इ. साहित्य तसेच फलक वाचणे.

३) कृतीचे विवरण :

१. उतारे हे भाषा प्रगल्भ करण्यासाठी वापरतात.

२. विविध उताऱ्यातून ज्ञान व कौशल्य मिळविण्यासाठी वाचणे,

३. सारांश लेखनाची कला आत्मसात करतात.

४. मराठी भाषेची आवड निर्माण करतात.

५. स्वतःचे बौध्दिक सामर्थ्य वाढवून कौशल्याचा विकास करतात.

४) **शैक्षणिक साहित्य** : विविध लेखकांचे उतारे, पेपर, पेन, तक्ते

५) संबंधीत पाठ्यक्रमांक: इयत्ता नववीच्या पाठ्यपुस्तकातील अभ्यसक्रम, उदा. कर्णाचे शैल्य

६) विद्यार्थी कृतीपुस्तक कृती क्र : १

७) संदर्भ पुस्तके विविध कथासंग्रह

अध्ययन कृती क्रमांक ३.२

१) कृतीचे नांव : उतारा वाचू प्रश्नांची उत्तरे देऊ

२) कृतीचा उद्देश : एखादा अपरिचीत उतारा दिला असता विद्यार्थी त्याचे श्रवण किंवा वाचन करून विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देतात.

३) कृतीचे विवरण :

१. शिक्षक विद्यार्थ्यांना कृती पुस्तिका उघडण्यास सांगतात.

२. कृतीमधील उताऱ्यावर लक्ष केंद्रीत करुन वाचण्यास सांगतात.

३. उताऱ्यावर आधारित आकलनात्मक प्रश्न तयार करावे व फळ्यावर लिहीणे.

४. विद्यार्थ्यांना उताऱ्याचे वाचन करण्यास सांगून प्रश्नांची उत्तरे शोधून लिहिण्यास प्रोत्साहन द्यावे.

४) शैक्षणिक साहित्य:- अपरिचित उतारा, पेन, पेपर, संदर्भ पुस्तके

५) संबंधीत पाठ्यक्रमांक:- इयत्ता नववी ‘कर्णाचे शल्य’, ओळख

●अध्ययन कृती क्रमांक ३.३

१) कृतीचे नांव : प्रकट वाचन व आशय समजावून घेणे.

२) कृतीचा उद्देश :

१. प्रकट वाचन करुन त्यांचे आशय समजावून गटवार चर्चा करून सामाजिक आर्थिक परिस्थीतीचे आकलन करणे.

२. भाषा, व्यवसाय, लोककला इत्यादीची माहिती संग्रहीत करणे व सामाजिक भावना जाणने.

३) कृतीचे विवरण :

१. वेगवेगळ्या प्रसंगाचे व आदिवासी समाजातील संवाद संभाषणांच्या पट्टा तयार करणे.

२. त्यातील मुख्या आशय ओळखण्याला सांगुन विद्यार्थ्यांची लेखी व तोंडी रुपात प्रतिक्रिया घेणे.

४) शैक्षणिक साहित्य :मोबाईल, टिव्ही, पेपर, पेन, मुलखात पट्टी

५) संबंधीत पाठ्यक्रमांक : इयत्ता नववी पाठ्यक्रमातील लेखकांची पुस्तके

६) **विद्यार्थी कृतीपुस्तक कृती** क्र: ३

७) संदर्भ पुस्तके: इयत्ता नववी व इतर लेखकांची पुस्तके

अध्ययन कृती क्र ३.४

१) कृतीचे नांव : आदिवासी समाज व वास्तव

२) **कृतीचा उद्देश** :

१. सामाजिक बदल घडविणे

२. विविध आदीवासी समाजाची माहिती गोळा करणे.

३. अन्न वस्त्र निवारा या मुलभुत गरजांचा अभ्यास करणे.

४. त्यामध्ये व्यवसाय लोककला मराठी भाषेची आवड निर्माण करणे स्वतःचा व समाजाचा विकास करणे.

३) कृतीचे विवरण :

१. उतारे, भाषेचा विकास व भाषा प्रगल्भ करणे

२. सारांश लेखनाची कला आत्मसात करणे.

३. वाचन, श्रवण ,मनन ,चिंतन इत्यादीमध्ये आवड निर्माण करणे.

४. भौगोलिक घटकांचा व दैनंदिन जीवनातील अनुभवांची मुख्य संकल्पना जोडणे.

४) शैक्षणिक साहित्य: मोबाईल, पेपर, पेन, संदर्भ पुस्तके

५) संबंधित पाठ्यक्रमांक:इयत्ता नववी पाठ्यक्रम, बाबाखान दरवेशी, एनाक्षीमिया आणि वाघीण

६) विद्यार्थी कृतीपुस्तक कृती क्र : ३

७) संदर्भ पुस्तके: इयत्ता नववी व विविध लेखकांची दलित कथा पुस्तके

अध्ययन कृती क्रमांक ३.५

१) कृतीचे नांव : मुद्यावरुन उतारा पूर्ण करा व प्रश्नोत्तर लिहा..

२) कृतीचा उद्देश :

१. उतारा पूर्ण करुन विद्यार्थी प्रश्नांची उत्तरे लिहीतात.

२. उताऱ्यातील समानार्थी शब्द व विरुध्दार्थी शब्दांची यादी बनवतात.

३) कृतीचे विवरण :

१. शिक्षकांनी विविध उताऱ्याची निवड करावी.

२. अपरिचीत उतारे असलेल्या पट्ट्या तयार कराव्यात.

३. उताऱ्यावर आधारित नवीन उतारे लिहिण्यास प्रोत्साहन करावे.

४. विविध प्रसंगाचे व बोध उतारे वाचून पर्याय निवडावेत.

४) शैक्षणिक साहित्य :विविध उतारे व त्यावरील प्रश्नच्या पट्ट्या, पेपर, पेन

५) संबंधीत पाठ्यक्रमांक :इयत्ता नववी पाठ्यक्रम, कर्णाचे शल्य, ओळख, संत पुरंदरदास यातील उतारे

६) **विद्यार्थी कृतीपुस्तक कृती क्र** .5

७) **संदर्भ पुस्तके**: इयत्ता नववी व विविध लेखकांची संदर्भ पुस्तके

अध्ययन निष्पती 4

कथा, कविता, व्यक्तीचित्रे इ. साहित्याची आकलन करून घेऊन लेखी अथवा तोंडी स्वरुपात आपले मत प्रकट करणे. कविता योग्य उच्चारण करून कविता लिहितात.

अध्ययन निष्पतीची व्याप्ती आणि महत्व:

१) कविता योग्य उच्चार तसेच अनेक प्रकारच्या भक्तीगीत, भावगीत, देशभक्तीपर गीत, अभंग, भूपाळी, भावकविता, ग्रामीण कविता, निसर्ग कविता, दलित कवि

२) ता, सामाजिक कविता, संकलन, ग्राम जीवन, निसर्गाचे भावनांचे समाज सुधारण्यासाठी पारमार्थीक दर्शन, व्यवहारी, परमेश्वराची भक्ती यांचे अनेक कवितेतून विद्याथ्यांना योग्य मार्गदर्शन मिळते. तसेच विद्यार्थ्यांच्या लेखन कौशल्याबद्दलमाहिति मिळते.

अध्ययन कृती क्र.4.1

१)**अध्ययन कृतीचे नांव** : काव्याची ओळख आणि नवनवीन काव्यप्रकार

२) कृतीचा उद्देश- विद्यार्थाना नवीन (नव) काव्याची ओळख, रसाची माहिती, अलंकाराची माहिती, वेगवेगळ्या प्रकारच्या लिहिण्यासाठी सराव करणे.

३) कृतीचे विवरण :

१. शिक्षक विद्यार्थ्यांना कविता लिहिण्यासाठी उद्युक्त करतात

२. विद्यार्थ्याना करुण, भक्ती, भाव रस, लोकगीत, भूपाळी, देशभक्ती, क्रांतीगीता विषयी माहिति सांगणे

३. कवितेलाचाल लावणे व चालीवर म्हणून घेणे

४. विद्यार्थ्यांना कवितेतील सौंदर्य , नाद समजावून सांगणे

५. कवितांचे रसग्रहण करुन घेणे

६. गट पाडून आद्याक्षरी (भेड्या) लावणे

(४) शैक्षणिक साहित्य : कविता संग्रह, नवोदीत कवीची नावे व त्यांचे काव्यसंग्रह कवितांचे तक्ते, देशभक्तीगीते भावगीते, भारुड,विडंबन, फटका, पंडीती काव्य, प्राचीन पद्य यांची यादी तयार करणे.

उदा. झेंडूची फुले (विडंबण काव्यसंग्रह), विशाखा जिवन लहरी इत्यादी

५) संबंधित पाठ्यक्रमांक : इयत्ता नववी पाठ्यपुस्तकातील बहिणाबाईची गाणी -बहिणाबाई चौधरी, कविता पोया (पोळा),

आधुनिक वाल्मीकी -ग. दी. माडगुळकर यांचे ‘आ चंद्र सूर्य ’कविता

अध्ययन कृती क्रमांक ४.२

१) **कृतीचे नांव**: 'प्रकट वाचन'

(**२) कृतीचा उद्देश** :विविध प्रकारचे काव्यप्रकार समजावुन सांगणे.

(३) कृतीचे विवरण:

१. शिक्षण विद्यार्थ्यांचे दोन गट करतात. एका गटातील विद्यार्थ्यांना कविता म्हणायला लावतात.

२. दुसऱ्या गटातील विद्यार्थ्यांना आशय किंवा भावार्थ सांगायला लावतात.

३. आळीपाळीने सर्व विद्यार्थ्यांकडून कृती करुन घेणे.

४. काही विद्यार्थ्यांना रसग्रहण करायला लावतात.

४) शैक्षणिक साहित्य :

पाठ्यपुस्तके, वही, पेन, तक्ते

५) संबंधित पाठ्य क्रमांक:इयत्ता नववीच्या पाठ्यपुस्तकातील कविता.

६) विद्यार्थी कृतीपुस्तक कृती क्र : २

अध्ययन कृती क्रमांक ४.३

१) **कृतीचे नांव:** काल्पनिक कविता

२) **कृतीचा उद्देश :** विद्यार्थी स्वतःच्या कल्पनेने कविता लिहितील .

(३) कृतीचे विवरण:

१. विद्यार्थ्यांना काल्पनिक कवितेतील आशय स्पष्ट करायला लावतात.

२. शिक्षक कवितेतील भावार्थ समजावून सांगण्यास सांगतात.

३. विद्यार्थ्यांना कोरा पेपर देतात व काल्पनिक कविता लिहायला लावतात.

४. विद्यार्थ्यांमध्ये अदलाबदल करून कविता वाचायला लावतात.

५. कवितेचा सराव करुन घेणे.

४) शैक्षणिक साहित्य : पेपर, पेन कार्डशिट, तक्ते

५) संबंधित पाठ्यक्रमांक : इयत्ता नववीच्या पाठ्यपुस्तक

(**६) विद्यार्थी कृतीपुस्तक कृती क्र. ३**

७) संदर्भ पुस्तक : नवोदीत कविंचे काव्यसंग्रह

अध्ययन कृती क्रमांक ४.४

१) कृतीचे नांव : अलंकार व रस ओळखणे

(२) कृतीचा उद्देश :

१. अलंकार व रस ओळखण्याचे कौशल्य वाढविणे

२. कवितेतील अलंकार ओळखूंन वर्गीकरण करणे.

३. रसांचे प्रासंगिक वर्गीकरण करणे.

४. अलंकाराच्या पद्य पंक्ती ओळखणे,

अध्ययन निष्पत्ती क्र : .05

अध्ययन निष्पत्तीचे नाव :-योग्य उच्चारण अनुरूप निबंध, पत्र, संवाद लिहितात.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्व :-

1) योग्य उच्चारण अनुरूप निबंध, पत्र, संवाद लिहितात.
2) पत्राचे विभाग ,पत्रलेखनाचे प्रकार, विविध पत्रे , विद्यार्थ्यांमधील लेखन कौशल्य वृद्धी होण्यासाठी रचना विभाग महत्त्वाचा असतो .त्यामुळे रचना विभागातील निबंध, पत्रे, संवाद, संभाषण लिहिता येणे महत्त्वाचे आहे.
3) हे लिहित असताना विद्यार्थ्यांना योग्य उच्चार आणि शब्द स्पष्टता या गोष्टींची सुद्धा माहिती मिळते आणि विद्यार्थ्यांचे लेखन कौशल्य विकसित होते.

- **अध्ययन कृती क्र : 5.1.**

* **अध्ययन कृतीचे नाव**:- आम्ही संदेशवाहक

***उद्देश :.** - विद्यार्थ्यांमध्ये वेगवेगळ्या नमुन्यातील पत्र लेखनाचा सराव करून घेणे.

वेगवेगळ्या नमुन्यातील पत्र लेखन करण्यास विद्यार्थ्यांना उद्युक्त करणे.

* **कृतीचे विवरण**: - * शिक्षक विद्यार्थ्यांना संदेश पाठवण्याची पद्धत विचारतात.

*. विद्यार्थ्यांना पत्र लेखनाविषयी माहिती सांगणे.

* विद्यार्थ्यांचे गट करणे

* एका गटाला औपचारिक पत्रे कोणकोणती याची यादी तयार करण्यास लावणे.

* दुसऱ्या गटाला अनौपचारिक पत्र कोणकोणती याची यादी तयार करण्यास सांगणे.

* **शैक्षणिक साहित्य**:-पेपर, पेन ,कार्डशीट ,व्याकरण पुस्तक इत्यादी

* **संबंधित पाठ क्र**:.- व्याकरणअंश(पत्रलेखन)

* **विद्यार्थी कृती पत्रिका क्रमांक**:- ०१

* **संदर्भ पुस्तके** : -डी. एस. ई .आर .टी. अध्ययनसामग्री ,नवचेतना , सेतुबंध

* **कृती क्रमांक. ५.२**

* **कृतीचे नाव**. : --मायना ओळखा

* **उद्देश**. -: विविध नमुन्यातील पत्र लेखन करताना मायना आणि समारोप कसा करणे हे विद्यार्थ्यांना स्पष्ट करून सांगणे.

* **कृती विवरण** : -* शिक्षक विद्यार्थ्यांचे दोन गट करतात.

. * एका गटातील विद्यार्थ्यांना फलकावर पत्राचा विषय लिहावयास सांगणे.

* दुसऱ्या गटातील विद्यार्थ्यांना मायना व समारोप लिहावयास सांगणे.

. * अशाप्रकारे आळीपाळीने वर्गातील सर्व विद्यार्थ्यांकडून ही कृती करून घेणे.

* **शैक्षणिक साहित्य** :. –पत्रलेखन तक्ता, खडू ,फळा, व्याकरण पुस्तक

* **संबंधित पाठ क्रमांक** :

* **विद्यार्थी कृती पत्रक क्रमांक**.- : ०२

* **संदर्भ पुस्तके** :- नवचेतना, सेतुबंध, डी .एस. इ .आर. टी .अध्ययनसामग्री

* **कृती क्रमांक: ५**.३

* **कृतीचे नाव** -: मला पोस्ट करा

* **कृतीचा उद्देश** : - आंतरदेशीय कार्डावर खरेखुरे पत्र लिहून घेऊन विद्यार्थ्यांकडून सराव करून घेणे.

* **कृती विवरण** : - * शिक्षक सर्व विद्यार्थ्यांना अंतर्देशीय पोस्ट कार्ड वाटतात.

* पोस्टकार्ड देऊन विद्यार्थ्यांना आपल्या वर्ग मित्रांच्या आई- वडिलांना पत्र लिहिण्यास सांगतात.

* विद्यार्थी पोस्ट कार्डात पत्र लिहितात.

. . * लिहिलेली पत्रे विद्यार्थ्यांना गावातील पोस्ट ऑफिस समोरील डब्यात टाकण्यास सांगतात.

* घरी आलेली पत्रे विद्यार्थ्यांनी आई-वडिलांना वाचून दाखवणे.

. * पुन्हा ती पत्रे गोळा करून विषय शिक्षकांना देणे.

* **शैक्षणिक साहित्य** : - पोस्टकार्ड, पेन ,पेन्सिल

* **संबंधित पाठ क्रमांक** :

* **विद्यार्थी कृती पत्रक क्रमांक** : - ०३

* **संदर्भ पुस्तके**. - : डी. एस. इ .आर .टी अध्ययन सामग्री, नवचेतना सेतूबंध

* **कृती क्रमांक**:५.४

* **कृतीचे नाव**. :- संवाद लेखन

* **कृती उद्देश**. - : उच्चार स्पष्टता संवाद आणि संभाषण कौशल्य वाढविणे.

* **कृती विवरण**. :- * विद्यार्थ्यांचे दोन गट करणे .

* विद्यार्थ्यांना संवाद ऐकविणे.

. * नाटकातील संवाद म्हणून घेणे

* उडती तबकडी आणि अफलातून टोळीतील संवाद

* आजोबा आणि नातीचे संभाषण करून घेणे व त्यावरील प्रश्नांची उत्तरे लिहा व सांगणे.

* **शैक्षणिक साहित्य** : - नाटकातील वेगवेगळे संवाद आजोबा आणि नात त्याचे संभाषण

* **संबंधित पाठ क्रमांक** :- . कर्णाचे शल्य

* **विद्यार्थी कृती पत्रक क्रमांक** - : ०४

* **संदर्भ पुस्तके**. –नववी पाठ्यपुस्तक

* **कृती क्रमांक : ५.५**

* **कृतीचे नाव**. - : मी निबंध

* **कृतीचा उद्देश** : - रचना कौशल्याचा विकास करून निबंध लिहिण्यास प्रवृत्त करणे.

* **कृती विवरण** :- * विद्यार्थ्यांना निबंध लेखनाविषयी माहिती देणे.

* निबंध लेखनाचे प्रकार सांगणे .

* निबंध लेखनात वेळ, मुद्दे व विषय सांगून देणे.

*. विद्यार्थ्यांना वेगवेगळे विषय देऊन त्यावर निबंध लिहून घेणे

* वेगवेगळ्या निबंध विषयाचे मुद्दे असलेली कार्डे तयार करणे.

* ती विद्यार्थ्यांमध्ये वाटणे आणि त्यावर निबंध लिहिण्यास सांगणे.

***. शैक्षणिक साहित्य** : - कार्डशीट ,पेपर ,पेन ,पेन्सिल, निबंध पुस्तक

* **संबंधित पाठ क्रमांक**. :

*. **विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक** :- ०५

* **संदर्भ पुस्तके** : - डी. एस .ई.आर. टी .अध्ययनसामग्री

*** अध्ययन निष्पत्ती ०६ :-**

व्याकरणाच्या क्रियात्मक आणि संदर्भिक रचना आणि तत्वे

यांचा अर्थ जाणून घेतात. उदाहरणार्थ –संधी समास ,अलंकार ,विभक्ती व विराम चिन्हे.

***. अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्व** : - शिक्षक गद्य आणि पद्य विभागातील अध्यापन करताना विद्यार्थ्यांना अनेक प्रकारची क्रियात्मक व्याकरण सोडवून द्यावे लागते .यामध्ये संधी ,समास ,प्रयोग, लिंग , वचन , अलंकार , विभक्ती, विभक्तीचे प्रकार, समास अलंकार प्रकार, संधीचे प्रकार, इत्यादी व्याकरण घटक येतात. वरील अध्ययन निष्पत्ती प्राप्त करण्यासाठी खालील कृती दिलेल्या आहेत.

***अध्ययन कृती -६.१**

* **कृतीचे नाव** :.- आम्ही दोघे एकत्रित

***कृतीचा उद्देश**. :- विद्यार्थ्यांना संधी आणि स्वर संधी याबद्दल माहिती देणे.

* **कृतीचे विवरण**:- *शिकवतेवेळी समोर आलेल्या संधीचे प्रकार शिक्षक विद्यार्थ्यांना सोडून देतात.

* विद्यार्थ्यांचे गट करतात

. . * विद्यार्थ्यांना नमुन्यादाखल संधीच्या पोट शब्दांचा तक्ता देतात.

* एका गटाने पोट शब्द वाचणे.

* दुसऱ्या गटाने जोड शब्द सांगणे.

*** शैक्षणिक साहित्य**. :व्याकरणपुस्तक, तक्ता

*** संबंधित पाठ क्रमांक** : व्याकरण (संधी)

*** विद्यार्थी कृती पत्रक क्रमांक**. : - 1

* **संदर्भपुस्तके**. :-डी .एस .ई.आर. टी. अध्ययनसामग्री , नवचेतनासेतुबंध

***कृती क्रमांक : ६.२**

***कृतीचे नाव** :- आम्ही दोघे वेगळे

***कृती उद्देश** - : विद्यार्थ्यांना व्यंजन संधीची माहिती देणे.

***कृती विवरण** :- . विद्यार्थ्यांचे तीनं गट तयार करणे.

* एका गटाकडून फलकावर पट्टी तयार करून घेणे

* दुसऱ्या गटाकडून पोट शब्द व जोड शब्द तयार करण्यास सांगणे.

* तिसऱ्या गटाकडून अ व ब चौकटीतील शब्दांच्या जोड्या जोडून घेणे.

* **शैक्षणिक साहित्य** :- व्याकरण पुस्तक, तक्ता, कार्डशीट

* **संबंधित पाठ क्रमांक** :व्याकरण

* **विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक** :- ०७

* **संदर्भ पुस्तके**. :-डी. एस .ई. आर .टी .अध्ययन सामग्री

***कृतीक्रमांक:** ६.३

* **कृतीचे नाव :-** मी विसर्ग

* **कृती उद्देश** :- विद्यार्थ्यांना निसर्ग संधी बद्दल माहिती देणे.

* **कृती विवरण** :-   * शिक्षक विद्यार्थ्यांना विसर्ग संधीबद्दल माहिती देतात. आणि विद्यार्थ्यांकडून कृती करून घेतात.

* विद्यार्थ्यांना वेगवेगळ्या संधीचे जोड शब्द लिहून फ्लॅशकार्ड तयार करण्यास सांगणे.

* फ्लॅशकार्ड विद्यार्थ्यांना वाटणे.

* विद्यार्थ्यांनी त्यातील विसर्ग संधीचे   शब्द ओळखून त्याची यादी तयार करणे.

* विद्यार्थ्यांना विसर्गयुक्त शब्दांची यादी तयार करण्यास सांगणे.

* **शैक्षणिकसाहित्य** :.- फ्लॅश कार्ड, कार्डशिट, स्केचपेन, व्याकरणपुस्तक

* **संबंधितपाठक्रमांक**. : - व्याकरण अंश (संधी)

* **विद्यार्थीकृतीपत्रकक्रमांक**. :०८

* **संदर्भपुस्तके** : - नवचेतना ,सेतुबंध

*. **कृती क्रमांक** -६.४

*. **कृतीचे नाव** : - आम्ही शब्दालंकार

* **कृतीचा उद्देश**. :- विद्यार्थ्यांना शब्दालंकार याबद्दल माहिती देणे.

* **कृती विवरण** - : * शिक्षक विद्यार्थ्यांना अलंकाराबद्दल माहिती सांगून शब्दालंकार म्हणजे काय सांगतात.

* शब्दालंकार समजून देण्यासाठी खालील कृती करून घेतात.

* विद्यार्थ्यांचे तीन गट करणे.

* एका गटाने अलंकाराची उदाहरणे असलेले चमक कार्डे वाटणे .

* दुसऱ्या गटाने आपल्याकडे आलेले उदाहरण वाचणे.

* तिसऱ्या गटाने अलंकाराचा प्रकार ओळखणे.

* **शैक्षणिक साहित्य** -चमक कार्डे, व्याकरणपुस्तक

* **संबंधित पाठ क्रमांक** -

* **विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक**. - ०९

* **संदर्भपुस्तके**. –नवचेतना सेतूबंध

* **कृती क्रमांक 6.5**

* **कृतीचे नाव** –आम्ही अर्थालंकार

* **कृतीचा उद्देश** -विद्यार्थ्यांना अर्थालंकारबद्दल माहितीदेणे.

* **कृतीचे विवरण** - * शिक्षक विद्यार्थ्यांना अर्थालंकाराची माहिती देतात.

* एका गटाला फळ्यावर उदाहरण लिहिण्यास सांगतात.

* दुसऱ्या गटाला त्यातील उपमेय व उपमान ओळखून सांगतात.

* तिसऱ्या गटाला त्यातील साम्य वाचक शब्द ओळखण्यास सांगतात.

* इतर विद्यार्थ्यांकडून करून घेणे.

* **शैक्षणिक साहित्य.** - व्याकरण पुस्तक, फळा ,खडू वगैरे

* **संबंधित पाठ**. - व्याकरण घटक अलंकार

* **विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक** - १०

* **संदर्भ पुस्तके.** - डी.एस ई आर .टी. अध्ययनसामग्री

***कृती क्रमांक: ६.६**

* **कृतीचे नाव** – मला ओळखा

* **कृतीचा उद्देश** - अलंकाराची वैशिष्ट्ये (लक्षणे) विद्यार्थ्यांना माहीती करून देण्यासाठी.

* **कृती विवरण** - * अलंकाराची वैशिष्ट्ये असलेली पट्टी विद्यार्थ्यांना देणे.

* पट्टीतील अलंकाराची वैशिष्ट्ये विद्यार्थ्यांनी वाचणे

* वाचून झाल्यावर वैशिष्टच्या समोरच्या अलंकाराचा प्रकार लिहिणे

* लिहून झाल्यानंतर त्या अलंकार प्रकारांची यादी तयार करणे.

* **शैक्षणिक** - कार्डशिट, स्केच पेन ,पट्ट्या, व्याकरणपुस्तक

* **संबंधित पाठ क्रमांक** -. अलंकारविभाग

* **विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक** -११

* **संदर्भ पुस्तके** -डी .एस .ई.आर. टी .अध्ययनसामग्री ,नवचेतन सेतुबंध

* **कृती क्रमांक६.७**

***कृतीचे नाव** -समास

* **कृतीचा उद्देश** - विद्यार्थ्यांना समास व समास प्रकाराबद्दल माहिती देणे.

* **कृती विवरण** - * शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना समासाची माहिती देणे.

* मुलांचे चार गट करणे.

* प्रत्येक गटाला एक प्रकार विभागून देणे.

* गटानुसार समासाच्या प्रकारांचे विद्यार्थ्यांकडून तक्ते बनवून घेणे.

* **शैक्षणिक साहित्य**. –कार्डशीट ,व्याकरणपुस्तक ,पेन ,पेन्सिल

***विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक** - १२

* **संबंधित पाठ क्रमांक-** समास

* **संदर्भ पुस्तके** - नवचेतना ,सेतुबंध

अध्ययन निष्पत्ती क्र:- 7

अध्ययन निष्पत्ती:- साहित्यातील वाचलेले ऐकलेले प्रसंग व पाहिलेले प्रसंगातून आलेला अनुभव, स्वमत लेखी स्वरूपात मांडणे.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्व :- वेगवेगळ्या साहित्य प्रकारांची ओळख होते. साहित्यात अनेक बरे वाईट प्रसंग येतात. त्यातून विद्यार्थ्यांच्या भावभावनांचा विकास होतो. साहित्याच्या नवरसांची ओळख होते.

- **<u>अध्ययन कृती क्र .7.1</u>**

कृतीचे नाव:-विनोदी साहित्याची निर्मिती

कृतीचे विवरण : -

1) विद्यार्थ्यांना एखाद्या कथेतील विनोदी प्रसंग लेखी स्वरूपात मांडायला सांगणे.
2) विद्यार्थ्यांना विनोद सांगायला सांगणे . एखाद्या विद्यार्थ्याला कथाकथन करायला सांगून त्याचे कौतुक आणि अभिनंदन करणे.
3) तुमच्या घरी एखादा विनोदी प्रसंग घडला असेल तर त्याचे वर्णन करायला सांगणे.

उद्देश :- विनोद व त्याचे महत्त्व समजून घेतात विनोद निर्मिती करायला शिकतात विद्यार्थ्याला हास्य रसाची कल्पना येते.

शैक्षणिक साहित्य :- जुने पाठ्य पुस्तक कथासंग्रह

संबंधित पाठ्य पुस्तक क्रमांक :-०७ , १०, १२

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक :- 7.1.

- **<u>अध्ययन कृती क्र .7.2.</u>**

कृतीचे नाव :- महाभारतातील एक अविस्मरणीय प्रसंग

कृतीचे विवरण :-

1) रामायण व महाभारतातील ग्रंथावर आधारित चित्रे विद्यार्थ्यांना देऊन त्या चित्रांचे वर्णन करून घेणे.
2) त्याप्रसंगावर आधारित विद्यार्थ्यांना प्रश्न विचारून उत्तराच्या स्वरूपात प्रसंग आधारित माहिती लिहून घेणे.

उद्देश :- विद्यार्थ्यांच्या भावनांचा विकास करणे

साहित्य :- विविध प्रसंग आधारित चित्रे

संबंधित पाठ क्रमांक :- ०४

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक :- 7.2.

- **<u>अध्ययनकृतीक्र .7.3.</u>**

कृतीचे नाव : -व्यक्तिचित्रण प्रकारची ओळख

कृतीचे विवरण :-

1) विद्यार्थ्याला आवडलेल्या व्यक्तींचे वर्णन करण्यास सांगणे.
2) विद्यार्थ्यांना व्यक्तिचित्रण चरित्र चित्रण आत्मचरित्र यातला फरक ओळखायला लावणे.
3) त्याचबरोबर विद्यार्थ्यांना भिकाऱ्याची चित्र दर्शविणे व त्याचे वास्तविक स्वभावाचे चित्रण करायला सांगणे.

उद्देश :- थोर माणसाविषयी आदर निर्माण होतो सामान्य व्यक्तीची पारख करायला शिकतो स्वतःच्या व्यक्तिमत्वाची ही ओळख होते.

शैक्षणिक साहित्य :-जुने पाठ्यपुस्तक ,व्यक्तिचित्रणे, लेखक ,आनंद कानेटकर ,व्यंकटेश माडगूळकर

संबंधित पाठ क्रमांक :- 08

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक : 7.3.

<u>अध्ययन कृती क्र .7.4.</u>

कृतीचे नाव :- संत वसंत साहित्य

कृतीचे विवरण :-

1) संतांची वेगवेगळीचित्रे दर्शवून संतांची नावे व कार्य सांगणे.

2) विद्यार्थ्यांचे तीन गट करून वेगळ्या संतांच्या जीवावर जीवनावर माहिती गोळा करायला सांगणे.
3) विद्यार्थ्यांचे तीन गट प्रत्येकी गटाकडून एकेक अभंग लिहून घेणे.

उद्देश :-संत साहित्य बद्दल आवड निर्माण करणे संतांच्या बद्दल आदर निर्माण करणे

शैक्षणिक साहित्य :- संत ज्ञानेश्वर चरित्र, समर्थ रामदास चरित्र

संबंधित पाठ क्रमांक :- 01

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक :- 7.4.

- **अध्ययन कृतीक्र .7.5.**

कृतीचे नाव :- न विसरणारा अपघात

कृती उद्देश :-विद्यार्थ्यांची आकलनशक्ती आणि लेखन कौशल्याची वृद्धी करणे.

विद्यार्थी पाहिलेल्या प्रसंगावर प्रतिक्रिया व्यक्त करायला शिकतील.

कृती विवरण :-शिक्षक विद्यार्थ्यांना विचारतात की तुम्ही पाहिलेल्या एखाद्या प्रसंगाबद्दल माहिती लिहू शकता का?

विद्यार्थी हो म्हणतात. ! त्यानंतर शिक्षक विद्यार्थ्यांना एखादा अपघाती प्रसंग पहिलेल्या पाहिजे असेल तर त्या अपघातीप्रसंगाचे बोली भाषेत किंवा लेखी स्वरुपात मत व्यक्त करणे

शैक्षणिक साहित्य :-वही पेन- ,पेपर, पेन्सिल

संबंध पाठ क्रमांक : ०३

विद्यार्थी कृतीपत्रिका क्रमांक ०५

अध्ययन निष्पत्ती : ०८

शब्दकोश आणि इतर शब्दसाहित्याचा स्वयम् वापर करणे. तत्सम, तद्भव, देशी व परभाषी शब्दांचे विश्लेषण करणे.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्व --मराठी भाषेतील शब्दसंपदा वाढविणे. अनेक भाषेतील शब्दांची ओळख करून घेणे .व मराठी भाषेत यांचा वापर करणे . भाषा बांधव्य निर्माण करणे.

कृतीक्रमांक ८.१

कृतीचे नाव : शब्द सिद्धीतील संज्ञा

कृतीचे विवरण– शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना तत्सम तद्भव देशी परभाषी इत्यादी शब्दांच्या संज्ञा सांगणे.

विद्यार्थ्यांचे गट करून त्यांच्याकडून देशी, परभाषी ,तत्सम ,तद्भव शब्दांच्या याद्या तयार करून घेणे.

कृतीचा उद्देश. : शब्द उत्पत्तीची माहिती देण्यासाठी

शैक्षणिक साहित्य -- मराठी व्याकरण पुस्तक श्रीपादभागवत

संबंधित पाठ क्रमांक -- व्याकरण विभाग

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक : ०५

कृती ८.२

कृतीचे नाव–विविध भाषेतील शब्द

कृतीचे विवरण–विद्यार्थ्यांचे गट करून त्यांना विविध भाषेतील शब्द देणे आणि त्या शब्दांचे तत्सम तद्भव देशी व परभाषामध्ये वर्गीकरण करायला सांगणे.

कृती उद्देश–संस्कृतमधील शब्दांची ओळख तसेच देशी परभाषी शब्दांची ओळख करून देणे.

शैक्षणिक साहित्य: व्याकरण पुस्तक लेखक श्रीपादभागवत

संबंधित पाठ क्रमांक–व्याकरण विभाग

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक -- ०६

कृती. ८.३

कृतीचेनाव -- तत्सम तद्भव

कृतीचे विवरण : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना तत्सम शब्द देऊन त्याचे तद्भव शब्दात रूपांतर करण्यास सांगणे तसेच तद्भव शब्द देऊन तत्सम शब्दात रूपांतर करण्यास सांगावे .

तत्सम शब्दांना आजचा मराठीत पर्यायी शब्द काय आहे ते शोधायला सांगणे.

कृती उद्देश : संस्कृत भाषेतील शब्दांचे ओळख विद्यार्थ्यांना करून देणे

शैक्षणिक साहित्य –व्याकरण विभाग शब्दसिद्धी

संबंधित पाठ क्रमांक–व्याकरण विभाग

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक . ०७

कृती. ८.४

कृतीचे नाव : मराठीतील बहुभाषिक शब्द

कृतीचे विवरण : मराठीत आलेल्या देशी परभाषी अनेक शब्द विद्यार्थ्यांना देणे आणि त्याचे त्या त्याभाषेमध्ये वर्गीकरण करायला लावणे.

उद्देश– मराठीत असलेल्या परभाषीय प्रचलित शब्दांची ओळख करून घेणे.

शैक्षणिक साहित्य : व्याकरण पुस्तक श्रीपाद भागवत

संबंधित पाठ क्रमांक. : व्याकरण विभाग

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक : ०८

कृती क्रमांक ८.५

कृतीचे नाव: वाक्यार्थाला एक शब्द निवडणे

कृती उद्देश.: शब्द समूहाला रूढ झालेल् अर्थाची विद्यार्थ्यांना ओळख करून देणे

कृती विवरण : विद्यार्थ्यांना अनेक वाक्य देणे आणि त्या वाक्य अर्थाला एक शब्द निवडून लिहायला सांगणे. शब्दसमूहाला एक शब्द लिहिण्यास सांगणे.

शैक्षणिक साहित्य: व्याकरण पुस्तक श्रीपाद बाबत

संबंधित पाठ क्रमांक. :

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक :०९

अध्ययन निष्पत्ती : - 9 शब्दातील साम्यता आणि ध्वनीतील फरक शब्द संग्रह वाढवून स्पष्ट उच्चारासह अर्थ वाचण्याचे सामर्थ्य वाढवतात .

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्व : -

1) शब्दांच्या उच्चारातील फरक ओळखून वाचन करतील .

2) शब्दसंग्रह वाढवतील .

अध्ययन कृती क्रमांक : - ९.१

अध्ययन कृतीचे नाव : - अनुस्वारांचे उच्चार

उद्देश : -अनुस्वाराचे किंवा बिंदूचे उच्चार दोन आहेत १) खणखणीतव २) ओझरता- अनुनासिक म्हणतात हे समजून घेतील .

कृतीचे विवरण : -

१) मराठीत अनुस्वाराचा विचार खणखणीत होतो उदा- घंटा ,आंबा , चिंच, गुंग .
२) अनुस्वारापुढे पहिल्या पाच पहिल्या पाच वर्गातील व्यंजन आल्यास त्याचा उच्चार त्या व्यंजनाच्या वर्गातील शेवटच्या अनुनासिका सारखा होतो. .

अनुस्वारापुढे 'र' 'व' 'श' 'ष' 'स' 'ह' ही अक्षरेआल्यासतेअनुनासिक 'व' (वॅं) युक्तबनते.

उदा : - संरक्षण (संरक्षण), संवाद (संव्वाद) संशय (संव्शय) संसार (संव्सार) , सिंह (सिंव्ह) .

शैक्षणिक साहित्य: - सुगम मराठी व्याकरण पुस्तक (मो.रा. वाळंबे)

संबंधित पाठ क्रमांक: -

विद्यार्थी कृतीपत्रक क्रमांक : - ९.१

४) **अध्ययन कृतीचे नाव**:- शब्दातील साम्यता

५) अध्ययन कृतीचा उद्देश:- विद्यार्थी शिक्षकांकडून शब्दातील साम्यता आणि ध्वनीतील फरक समजावून घेऊन आपण वाक्य बनवतो.

६) कृतीचे विवरण :- दिन- दिवस दिन- गरीब सुत- मुलगा सूत- धागा सलिल -पाणी , डोके- शीर, शीर- रक्त वाहिनी मिलन - भेटमिलन - मिटणे

७) शैक्षणिकसाहित्य:- सुगम मराठी व्याकरण लेखन (मोरावाळंबे)

८) संबंधित पाठ क्रमांक:- व्याकरण

९) कृतीपत्रक क्रमांक:- 9.1

अध्ययन कृती क्रमांक ९.३

अध्ययन कृतीचे नाव:- जोडाक्षरे व ते साधण्याचे प्रकार

अध्ययन कृतीचे उद्देश:- ज्या अक्षरात दोन किंवा अधिक व्यंजने प्रथम एकत्र येऊन शेवटी त्यात येत स्वर मिसळतो त्यास जोडाक्षर असे म्हणतात.

कृतीचे विवरण:- जोडाक्षरे लिहिण्याच्या पद्धती दोन आहेत. एकापुढे एक वर्णन लिहून व एकाखाली एक लिहून जसे क्क ल्ल ड्ड जोडाक्षर लिहिताना ज्या क्रमाने वर्णांचा उच्चार होतो; त्या क्रमाने ते वर्णन लिहावेत. जोडाक्षरात प्रारंभीची व्यंजनेही घ्यायची असतात. ही अर्धी व्यंजने लिहिताना या अक्षरात उभी रेष असते **उदाहरणार्थ :** (तगवनश)

७) शैक्षणिक साहित्य:- सुगम मराठी व्याकरणलेखन

८) संबंधित पाठ क्रमांक:- व्याकरण

1. **अध्ययन कृती क्रमांक** : - ९.४
2. **अध्ययन कृतीचे नाव** : - स्वतःची वाक्य तयार करणे.
3. **अध्ययन कृतीचा उद्देश** : - वाक्याचे प्रकार ओळखणे.
4. **अध्ययन कृतीचे विवरण** : - शिक्षकांनी कोणतेही चिन्ह नसलेली वाक्ये विद्यार्थ्यांना द्यावीव त्याचा सराव वैयक्तिक व गटात करून घेणे.
5. शैक्षणिक साहित्य : - सुगम मराठी व्याकरण लेखन (मो.रा. वाळंबे)
6. संबंधित पाठ क्रमांक : - व्याकरण
7. मूल्यमापन कृती क्रमांक : - 9.4

अध्ययन कृती क्रमांक : - १ .५

1. **अध्ययन कृतीचे नाव** :- मराठीतील स्वरांची उच्चार पद्धती
2. **उद्देश** : - शब्दांची उच्चार पद्धती समजून घेतील
3. **कृतीचे विवरण** : -
   १) गवत या शब्दात तीन 'अ' कार आहेत.
   २) तीन 'अ' चे उच्चार भिन्न आहेत.
   ३) त्याची लेखन पद्धती सारखीच आहे.
   'ग' मधील 'अ' हा पूर्ण उच्चारचा वर्ण आहे. त्याला ऱ्हस्व उचार असेही म्हणतात. व मधील अ हा लांबट उच्चारचा वर्ण आहे त्याला दीर्घ उच्चार म्हणतात.
4. **शैक्षणिक साहित्य** : - सुगम मराठी व्याकरण लेखन मो.रा. वाळंबे
5. **संबंधित पाठ क्रमांक** : - व्याकरण
6. **मूल्यमापन कृती क्रमांक** : - 9.5

1. **अध्ययन कृती क्रमांक : - १. ६**
2. **अध्ययन कृतीचे नाव** : - मराठीतील स्वरांची उच्चार पद्धती.
3. **अध्ययन कृतीचे विवरण** : - 'अ' मधील 'अ' हा पूर्ण उच्चाराचा वर्ण आहे. त्याला ऱ्हस्व उच्चार असेही म्हणतात. व आ मधील उच्चार हा लांबट उच्चाराचा आहे त्याला दीर्घ उच्चार म्हणतात.
   अशा विविध उदाहरणे घेऊन उच्चार पद्धती समजावून देणे

4 **शैक्षणिक साहित्य** : व्याकरण पुस्तक

5 **संबंधित पाठ क्र** : व्याकरण

1. **अध्ययन कृती क्रमांक** : - १.७
2. **अध्ययन कृतीचे नाव** : - संधी
3. **उद्देश**: - संधीचे प्रकार विविध उदाहरणासह समजावून घेतील
4. **कृतीचे विवरण** : - एकमेकांशेजारी येणारे वर्ण जर स्वर असतील तर त्यास स्वर संधी असे म्हणतात. जवळ जवळ येणाऱ्या या दोन वर्णापैकी पहिला वर्ण व्यंजन किंवा स्वर असेल तर त्यास व्यंजन संधी असे म्हणतात. आणि एकत्र येणारे वर्णातील पहिला वर्ण विसर्ग व दुसरा वर्ण व्यंजन किंवा स्वर असतो तेव्हा होणाऱ्या संधीला विसर्ग संधी असे म्हणतात ,अशा विवध संधींच्या प्रकारांची उदाहरणासह माहिती देणे. तक्ता तयार करून घेणे .

5. **शैक्षणिक साहित्य** : - सुगम मराठी व्याकरणलेखन (मो.रा.वाळंबे)
6. **संबंधित पाठ क्रमांक** : - व्याकरण

अध्ययन निष्पत्ती .१०

संवेदनशील घटका संबंधीने तार्किक मत लेखी स्वरूपात तसेच भित्तीपत्रके वर्तमानपत्रातील मासिकातील कात्रणे संग्रहित करून त्यावर विश्लेषण करून माहिती संपादन करतात.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्त्व :-

शालेय जीवनात विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तीमत्त्व विकासासाठी विविध उपक्रम राबविले जातात .त्यातील एक उपक्रम म्हणजे भित्तीपत्रक होय. हा उपक्रम विद्यार्थी व शिक्षकांनी मिळून करावयाचा आहे .या उपक्रमातून विद्यार्थ्यांच्या विविध सुप्त कलागुणांना संधी मिळावी यातून भाषा कौशल्याचा विकास व्हावा हा हेतू आहे .निबंध घोष वाक्य चित्रे आणि माहिती विद्यार्थ्यांकडून घेणे. आणि ती शाळेच्या योग्य ठिकाणी प्रदर्शित करणे .या उपक्रमामुळे ज्या विद्यार्थ्यांना या उपक्रमात सहभाग घेतला आहे त्यांना प्रोत्साहन मिळेल आणि भित्तीपत्रकातील माहितीचा व ज्ञानाचा विद्यार्थ्यांना उपयोग होईल.

अध्ययन कृती क्रमांक :-१०.१
अध्ययन कृतीचे नाव :- ५ जून पर्यावरण दिवस
उद्देश :-विविध स्वरूपात विद्यार्थ्यांकडून संकलन करून घेणे.
कृतीचे विवरण :-पर्यावरणा संबंधित विविध स्वरूपात चित्रे काढणे. एखाद्या वर्तमान पत्रातील बातमी चा चित्रासहित फोटोचे कात्रण लावणे.
शैक्षणिक साहित्य :-निसर्ग चित्र
संबंधित पाठ क्रमांक :- व्याकरण
मूल्यमापनकृती क्रमांक :- १०.१

1. **अध्ययन कृती क्रमांक -** 10 .2
2. **अध्यायन कृतीचे नाव :-** ७ जुलै वनमहोत्सव दिन
3. **उद्देश :-** वन महोत्सवासाठी वेगवेगळ्या ठिकाणी झाडे लावणे.
4. **कृतीचे विवरण :-**भारतीय संस्कृतीमध्ये माणूस आणि जंगलयामधील दृढनाते नानाप्रकारे सांगितलेगेले आहे परंतु गेल्या काही दशकात वनांची आपण नासाडी करून त्यापासून दूर जाऊ लागलो आहोत आणि हे संपूर्णपणे चुकीचे आहे ही जाणीव व्हावी आणि ही परिस्थिती सुधारण्याचा प्रयत्न प्रत्येकाकडून केला जाण्यासाठी वनमहोत्सव मधून प्रोत्साहन दिले जाते.
5. **शैक्षणिक साहित्य :-** वनमहोत्सवाचे चित्र
6. **संबंधित पाठ क्रमांक :- भाषा कौशल्य**
7. **मूल्यमापनकृती क्रमांक :- १०.२**

1. **अध्ययन कृती क्रमांक** १०.3
2. **अध्ययन कृतीचे नाव :-** २ ऑक्टोंबर महात्मा गांधी यांची जयंती .
3. **उद्देश :-** महात्मा गांधीजींची माहिती मिळवणे.
4. **कृतीचे विवरण :-** (१९४८) हे भारताच्या स्वतंत्र संग्रामातील प्रमुख नेते आणि तत्त्वज्ञ होते. महात्मा गांधी यानावाने ते ओळखले जातात अहिंसात्मक, असहकार आंदोलनांनी गांधीनी भारताला स्वातंत्र्य मिळवून दिले. अहिंसात्मक मार्गांनी स्वतंत्र मिळवण्यासाठी त्यांनी संपूर्ण जगाला प्रेरित केले.
5. **शैक्षणिक साहित्य :-**युट्युब लिंक https://Mr.m.wikipedia.org>wiki
6. **संबंधित पाठ क्रमांक :- भाषा कौशल्य**
7. **मूल्यमापनकृती क्रमांक :-** १०.3

अध्ययनकृतीक्रमांक:१०.४

अध्ययन कृतीचे नाव:- रवींद्रनाथ टागोर जीवनचरित्र

अध्ययन कृतीचाउ द्देश:-

१) डॉक्टर रवींद्रनाथ टागोर हे आपल्या भारतातील फार मोठे विद्वान गृहस्थ होऊन गेले.

२) सर्व लोक त्यांना गुरु देव म्हणत.

३) त्यांना लोक आदराने महर्षी म्हणत.

४) त्यांच्या वडिलांचे नाव देवेंद्रनाथ टागोर होते.

कृतीचे विवरण:- वयाच्या बाराव्या वर्षापासून ते कविता करू लागले त्यांनी प्रथम बंगाली भाषेत गोष्टी कविता नाटके व कादंबऱ्या लिहिल्या पुढे त्यांच्या या ग्रंथाची इंग्रजीत भाषांतरे झाल्यामुळे त्यांना सर्व जगात मानमिळू लागला.

शैक्षणिक साहित्य:-निबंध लेखन पुस्तक

संबंधित पाठ क्रमांक:- भाषा कौशल्य

मूल्यमापनकृती क्रमांक:- १०.४

अध्ययन कृती क्रमांक:-१०.५

अध्ययन कृतीचे नाव:-वर्तमान पत्रे

अध्ययन कृतीचा उद्देश:-वर्तमानपत्रावर ज्यांचे जीवन अवलंबून आहे त्या संपादक, लेखक ,बातमीदार, कामगार विक्रेते व वर्तमानपत्रे टाकणारी माणसे यांचे केलेले काम वर्तमानपत्र वाचणारी माणसे आणि वाचनालय यांचे कार्य किती मोलाचे असते ते पाहणे.

अध्ययन कृतीचे विवरण:-दररोज होणाऱ्या अपघातांच्या वार्ता चोऱ्या खून मारामारी यांच्या चटकदार बातम्या वाचणे आणि नोकरीच्या शोधार्थ असलेल्या बेकारांना कळत जागा करणे रोज कुठे काय हे सदर पाहून सायंकाळच्या वेळी सभा, व्याख्याने, प्रवचने, किर्तन, ऐकणारेयांच्या इच्छा पूर्ण होतात.

शैक्षणिक साहित्य:-सुगम मराठी व्याकरण निबंध लेखन

संबंधित पाठ क्रमांक:- भाषाभ्यास

मूल्यमापनकृती क्रमांक:- १०.५

अध्ययन कृती क्रमांक : -१०.६

अध्ययन कृतीचे नाव : -कडू आणि गोड

अध्ययन कृतीचा उद्देश : -

- प्रा. गंगाधर गाडगीळ यांच्या लघुकथा संग्रहात बारा कथांचा समावेश आहे.
- सर्व कथा कथानक प्रधान नसून मनोविश्लेशनात्मक आहेत.
- प्रसंगापेक्षा मनोवृत्तीलाच त्यांनी प्रधान्य दिले आहे.

कृतीचे विवरण : -

विविध कथा वाचन करण्यास देणे.

शैक्षणिक साहित्य : -निबंध लेखन पुस्तक (मो.रा वाळंबे)

संबंधित पाठ क्रमांक : - भाषाभ्यास

मूल्यमापनकृती क्रमांक : - १०.६

अध्ययन निष्पत्ती क्र.11 :

आपण पाहिलेली प्रसंगचित्रे, चित्रे, चित्रफिती, तक्ते, झलकचित्रे याद्वारे अध्ययन अनुभव आपल्या सृजनात्मक दृष्टिकोनातून तोंडी अथवा लेखी स्वरूपात व्यक्त करतो.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती आणि महत्व :-

१) ८० टक्के ज्ञान 'डोळा' या ज्ञानेंद्रियामार्फत घेतो. ज्ञानप्राप्तीच्या बाबतीत डोळा हे इंद्रिय जास्त कार्यक्षम आहे.

२) शिक्षणशास्त्रात असे मानले जाते की, दहा वाक्ये बोलून मुलांना जेवढे समजते त्यापेक्षा जास्त ज्ञान एक चित्र पाहून होऊ शकते.

३) चित्र हे अध्यापनाचे अत्यंत प्रभावी असे साधन आहे. चित्रांचा वापर करताना वर्गातील सर्व मुलाना दिसेल इतपत मोठे असावे. कधी कधी मागे बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांना चित्र स्पष्ट दिसत नाही. चित्र स्पष्ट, मोठे, विद्यार्थ्यांना विचार करण्यास लावणारे असावे.विद्यार्थ्यांना पाठाकडे आकर्षित करण्यासाठी चित्राचा उपयोग होतो.

४) चित्रामुळे विद्यार्थ्यांना विषयाचे आकलन लवकर होते.वार्ता फलक, काच फलक, सुविचार फलक असे आणखी काही फलक उपयुक्त आहेत.मराठी अध्यापनात फळ्याचा उपयोग वेगवेगळ्या प्रकारे करून घेता येते.

अध्ययन कृती क्र.11.1

अध्ययन कृतीचे नाव : - प्रसंगाचे वर्णन

उद्देश :. -विद्यार्थ्यांना विविध प्रसंगांचे वर्णन स्वत:च्या शब्दात करावयास सांगणे.

कृतीचे विवरण : - 1) शिक्षकविद्यार्थ्यांना चित्रातील प्रसंगाचे वर्णन करावयास सांगतात ?

2) चित्र देऊन निरीक्षण करावयास सांगणे.

3) प्रसंगचित्रातील पात्रांची ओळख सांगणे.

4) चित्रातील प्रसंग ओळखण्यास सांगणे.

5) एखादा युद्धभूमीवरील प्रसंगाचे वर्णन करणे.(उदा. कर्णाचे शल्य या पाठातील कुरुक्षेत्रावरील प्रसंग)

6) प्रसंगाचे वर्णन लिहावयास सांगणे.

शैक्षणिक साहित्य :- पेपर, पेन, पाठ्यपुस्तक, प्रसंग चित्रे.

संबंधित पाठ क्र :- 4.कर्णाचे शल्य

मूल्यमापन कृती क्रमांक : - 11.2

संदर्भ पुस्तके :- डी. एस. ई .आर .टी. अध्ययन नवचेतना सेतुबंध

https://youtu.be/4R86JL_1JEA

https://youtu.be/ZymGOy92-4g

कृती क्रमांक. 11.2

कृतीचे नाव.:- अध्यापनात चित्रांचा वापर

उद्देश -: 1) पाठ्यपुस्तकातील कठीण कल्पना अधिक स्पष्ट करण्यासाठी चित्रांचा परिणामकारक वापर करणे.

2) चित्रे ही बोलकी असतात. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना पाठ्यांश समजून घेण्यास मदत करणे.

३) चित्रातून बोध वस्तू दाखवून प्रभावी अध्यापन करणे.

4) चित्रांच्याद्वारे विषयाचा आशय स्पष्ट करून अमूर्ताकडून मूर्ताकडे जाणे.

कृती विवरण : - 1) शिक्षक विद्यार्थ्यांना पाठ्यांशावर आधारीत चित्रे देतात.

2) विविध चित्रांचे निरीक्षण करण्यास अवधी द्यावा.

. 3) आकर्षक चित्रे दाखवून उत्सुकता निर्माण करावी .

4) चित्रातील वर्णन स्वत:च्या शब्दात करावयास सांगतात.

5) चित्रांच्याद्वारे पाठ्यांश लिहावयास सांगणे. (विविध प्रकारची चित्रे उपलब्ध करून देणे)

. 6) चित्रांची अदलाबदल करून कृती करून घेणे.

शैक्षणिक साहित्य : - चित्रे, पाठ्यपुस्तक

संबंधित पाठ क्रमांक :९. वाचू आनंदे

मूल्यमापन कृती क्रमांक :

संदर्भ पुस्तके :- डी. एस. ई .आर .टी. अध्ययन नवचेतना सेतुबंध

https://youtu.be/ZymGOy92-4g

https://youtu.be/4xzeuhbnEIw

https://youtu.be/PPfO7thryHY

कृती क्रमांक. 11.3.

कृतीचे नाव -: अध्यापनात चित्रफितीचा वापर

कृतीचा उद्देश : - 1) चित्रपट, लघुपट व माहितीपट यांचा वापर करून अध्ययन अनुभव परिणामकारक करणे.

2) काव्यगायन, काव्यवाचन, पाठांतरासाठी प्रेरणा देणे.

कृती विवरण : - 1) चांगले संस्कारक्षम चित्रपट, लघुपटांची माहिती देऊन विद्यार्थ्यांना काही चित्रफिती दाखवतात.

2) व्यक्तिमत्व विकासासाठी बाल शिवाजी चित्रपट दाखविणे .

3) क्रांतीकारकांची चित्रे दाखवून देशहित, राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रप्रेम ही मूल्ये रुजविणे.

4) संतवाणी, व्याख्याने, नाटके, बातम्या तसेच टेलिव्हिजन वरील महत्वाच्या कार्यक्रमांची यादी बनवणे.

5) मनोरंजनातून अध्ययनाची गोडी निर्माण करून देणे.

शैक्षणिक साहित्य : - छ. शिवाजी महाराज, स्वातंत्रवीर सावरकर, भगतसिंग, यांचे चित्रपट, माहितीपट.

संबंधित पाठ क्रमांक :- ८. कविता : आचंद्र सूर्य नांदो

मूल्यमापन कृती क्रमांक : - 11.3

संदर्भपुस्तके. :-डी. एस. इ .आर .टी अध्ययन सामग्री, नवचेतना सेतूबंद

कृती क्रमांक. 11.4.

कृतीचे नाव -: अध्यापनात तक्त्यांचा प्रभावी वापर करणे.

कृतीचा उद्देश : - तुलना करताना, क्रमाने, सुसंगतपणे व परिणामकारकपणे माहिती देण्यासाठी तक्त्यांचा वापर करणे.

कृती विवरण : - १) चांगले संस्कारक्षम चित्रपट, लघुपट विद्यार्थ्यांना दाखविणे.

2) माहितीपट, चित्रपटाद्वारे व्यक्तिमत्त्व विकासावर भर देणे.

३) देशहित, राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रप्रेम ही मूल्ये रुजविणे.

शैक्षणिक साहित्य : - छ. शिवाजी महाराज, स्वातंत्र्यवीर सावरकर, भगतसिंग, यांचे चित्रपट,माहितीपट.

संबंधित पाठ क्रमांक :

मूल्यमापन कृती क्रमांक : - 11.4

संदर्भपुस्तके. - :डी. एस. इ .आर .टी अध्ययन सामग्री, नवचेतना सेतूबंध

अध्ययन निष्पत्ती : 12

अध्ययन निष्पतीचे नाव :- विविध प्रकारचे साहित्य वाचून गटात चर्चा करणे.

अध्ययन निष्पत्तीची व्याप्ती व महत्व :-

1) विद्यार्थ्यांना गद्य व पद्य अशा विविध प्रकारच्या साहित्याची ओळख होणे.
2) प्रत्येक साहित्याच्या उद्दिष्टाला अनुसरण विद्यार्थ्यांना ज्ञान प्राप्ती होणे.
3) विद्यार्थ्यांना दैनिक वृत्तपत्राचे महत्व समजून येणे लोकसाहित्य व प्रादेशिक साहित्य तसेच नाट्य साहित्याचाही परिचय होणे.

अध्ययन कृती क्र :- 12.1.

अध्ययन कृतीचे नाव : -

1)विद्यार्थ्याला गद्य व पद्य यातील फरक ओळखायला सांगणे.

2) विद्यार्थ्यांचे दोन गट करून एका गटाला गद्य विविध प्रकार यावर चर्चा करायला सांगणे दुसऱ्या गटाला पद्य भाषेतील विविध प्रकारावर चर्चा करायला लावणे

उद्देश :- **1)** उतारा वाचन,बातमी वाचन,कविता वाचन, संवाद वाचन, विविध प्रकारच्या कथावाचन, लघुनिबंध, आत्मकथा,अनुभववर्णन, गद्य व पद्य साहित्याचे महत्त्व समजून देणे साहित्याबद्दल आवड निर्माण करणे विद्यार्थ्यांची भाषा अभिवृद्धीकरणे.

कृती विवरण : - १) दैनिक व साप्ताहिक मासिके नियतकालिके वाचनासाठी उपलब्ध करून देणे देणे.

2) ग्रंथालयात सर्व प्रकारचे साहित्य उपलब्ध करुन देणे.

३) ई. लायब्ररी द्वारे दुर्मिळ पुस्तकाच्या वाचनाचे आयोजन करणे

४) वाचलेल्या साहित्यावर गटात चर्चा करणे, वर्गात चर्चा करणे.

५) परिसरातील फलकलेखन निरीक्षण करुन वर्गात चर्चा करणे.

६) विविध साहित्य प्रकारांची नवे सांगणे.

शैक्षणिक साहित्य :- दैनिके , साप्ताहिके , मासिके

संबंधित पाठ्यपुस्तक क्रमांक :- भाषाभ्यास

मूल्यमापन कृती क्रमांक :- 12.1

कृती क्रमांक 12.2.

कृतीचे नाव विद्यार्थ्यांना जीवनात दैनिक वृत्तपत्र महत्व

उद्देश:- १) नाट्यछटा, बालसाहित्य, ओवी, अभंग, पोवाडा, लोकगीतयांची ओळख करून देणे

2) विद्यार्थ्यांचा वाचन कलेचा विकास होतो ज्ञान समजून घेण्याचे व ग्रहण करण्याचे सामर्थ्य वाढते लेखन कलेचा विकास

होतो भाषा समृद्ध बनते.

कृतीचे विवरण :-

१) विविध कार्यक्रमासंदर्भात विविध घोषवाक्यांचे वर्गात वाचन करणे.

२) ओवी, अभंग, पोवाडा, लोकगीते, भारुडे यासारख्या साहित्यातील आशर्यावर चर्चा करणे.

३) वाचलेल्या साहित्य प्रकारातील वैशिष्ठ्यांवर गटात, वर्गात चर्चा करणे.

असे विविध प्रकारचे साहित्य वाचून गटात चर्चा करतात.

४) एखाद्या विद्यार्थ्याकडून त्या बातम्या वाचून घेणे महत्वाच्या बातम्या धार्मिक सामाजिक राजकीय दृष्टिकोनातून बातम्या किती महत्त्वाच्या हे समजून देणे. वृत्तपत्रे वाचन अभ्यासाच्या दृष्टी

५) ने किती महत्वाचे समजून देणे

शैक्षणिक साहित्य - दैनिक, वृत्तपत्रे ,नियतकालिके, जाहिराती.

संबंधित पाठ्यपुस्तक क्रमांक : भाषाभ्यास

मूल्यमापन कृती क्रमांक : 12.2

कृती क्रमांक 12.3.

कृतीचे नाव :- नाटक नाट्यकला

उद्देश:- लेखन कलेचा विकास, अभिनय कलेचा विकास, रंगमंच वेशभूषा सजावट अशा विविध बाबी रुजविणे.

कृतीचे विवरण:-

१) नाटक हे साहित्य ओळख नाटक साहित्य वाचनासाठी अभिनयासाठी पूरक कसे स्पष्ट करणे.
२) नाटक साहित्य विविध कलागुणांना उत्तेजन देणारे साहित्य समजून देणे
३) नाट्य साहित्याचे विविध प्रकार स्पष्ट करणे
४) शैक्षणिक साहित्य नाट्य साहित्य लेखक वि. वा. शिरवाडकर

संबंधित पाठ क्रमांक : भाषाभ्यास

मूल्यमापन कृती क्रमांक: 12.3

कृती क्रमांक : 12. 4

कृतीचे नाव :- शाहिरी काव्याची ओळख

उद्देश :- इतिहासाची आवड निर्माण करणे शाहिरी काव्यातील वीररसाची विद्यार्थ्यांना ओळख करणे

कृतीचे विवरण:-

१) लोकगीते प्रादेशिक गीते शाहिरी काव्य ओळख करणे
२) एखाद्या विद्यार्थ्याला शाहिरी काव्य गायला सांगणे त्याचा गौरव करणे
३) विद्यार्थ्याकडून गायलेल्या शाहिरी काव्यावर लेखन करून घेणे

४) लोक काव्यातील वापरलेल्या वाद्यांची ओळख करून देणे

शैक्षणिक साहित्य :- शाहिरी काव्य संग्रह, शाहिरी काव्यातील वाद्ये . उदाहरणात रणसिंगे, तुन्तूने यांची चित्रे.

संबंधित पाठ क्रमांक :- ४ फटका कविता

मूल्यमापन कृती : 12.4

संदर्भ ग्रंथ

अ. न.	ग्रंथ	प्रकाशक
1	माय मराठी पाठ्य पुस्तके , अध्ययन मानके	डी एस ई आर टी बेंगळूरू
2	अध्ययन निष्पत्ती	KSQAAC
3	दीक्षा पोर्टल	भारत सरकार ,कर्नाटक सरकार
4	निपुण भारत ,FLN	भारत सरकार
5	कृती संचिका	DIET बेळगावी
6	यु –ट्यूब वरील शैक्षणिक लिंक	यु ट्यूब